

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

31e jaargang nr. 5

15 september 2002

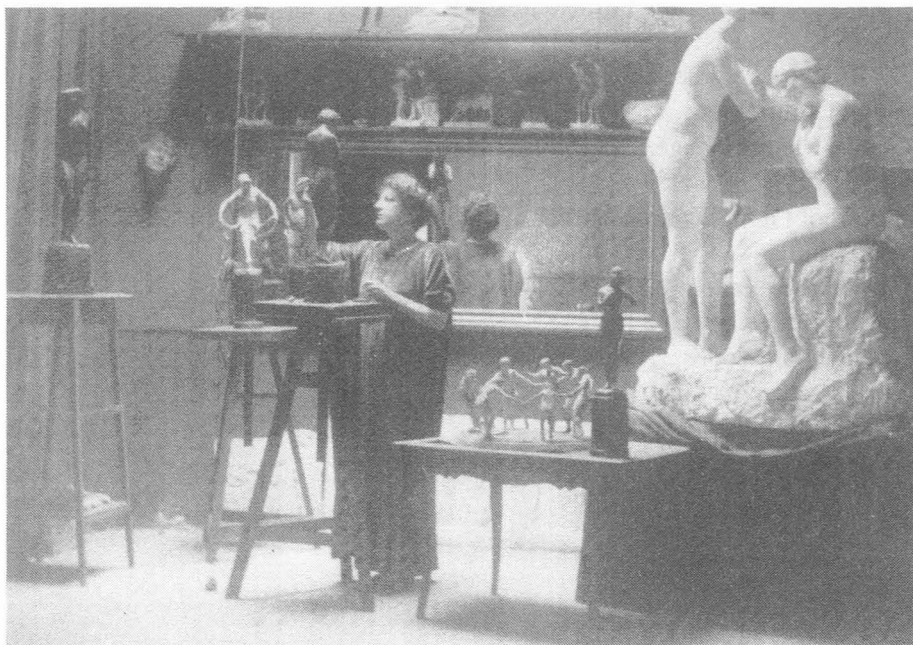
INHOUD

- Marjan Sterckx:	262
Het (onzichtbare) monument ter ere van Emile Claus (1925-26) door Yvonne Serruys (Vervolg en slot).	
- Louis Maeterlinck:	277
Inventaire Archéologique: Het Matelaarschap van de Heilige Blasius, door Gaspard De Craeyer.	
- Daniël Van Ryssel:	278
19e Eeuwse vondelingen kregen rare namen.	
- W.L. Braeckman:	290
Gaaischiëting op de Waldam te Gent in 1714.	
- Victor Antheunis:	294
Jeugdherinneringen (1930-1937) aan de sociale woningen in de Lourdesstraat, nu Sint-Bernadettestraat.	
- Pierre Kluyskens:	298
De Buikspreker Alexandre.	
- Hugo Collumbien:	301
Gentse Memoriedagen: 29-30-31 Mei.	
- Roger Tuytschaever:	308
Zilverhof Gent. Dit bestaat niet meer.	
- Emiel Callant:	311
Jan Van den Eeden.	
- Bibliografie.	319
- Vraag en antwoord.	320
- Lezers schrijven ons.	322
- A. Van Werveke.	322
Oudheidkundige kroniek: Het Biezekapelleken.	

HET (ONZICHTBARE) MONUMENT TER ERE VAN EMILE CLAUS (1925-26) DOOR YVONNE SERRUYS (Vervolg en slot)

Zoals eerder vermeld, werd als achtergrond en in 'samenspraak' met het bronzen beeld een stenen bas-reliëf-'drieluik' aangebracht waarop figuren zijn opgeroepen uit Claus' oeuvre (afb.).⁵³ Deze figuren zijn haast letterlijk uit specifieke schilderijen gedistilleerd en konden dus bijna allen geretraceerd worden. Ze vertonen hooguit enkele afwijkingen qua houding, expressie of uitwerking. Stilistisch gezien zijn de stenen personages uiteraard meer gestileerd en geëssentialiseerd. De lijnen zijn harder en hoekiger, de geometrische volumes meer tot hun essentie herleid, soms bijna op het karikaturale af. Hieraan ontlenen ze evenwel een zekere monumentaliteit. De fijne nuances die Claus bereikte door de kleur- en lichtschakeringen kunnen natuurlijk niet zomaar in steen getransponeerd worden.

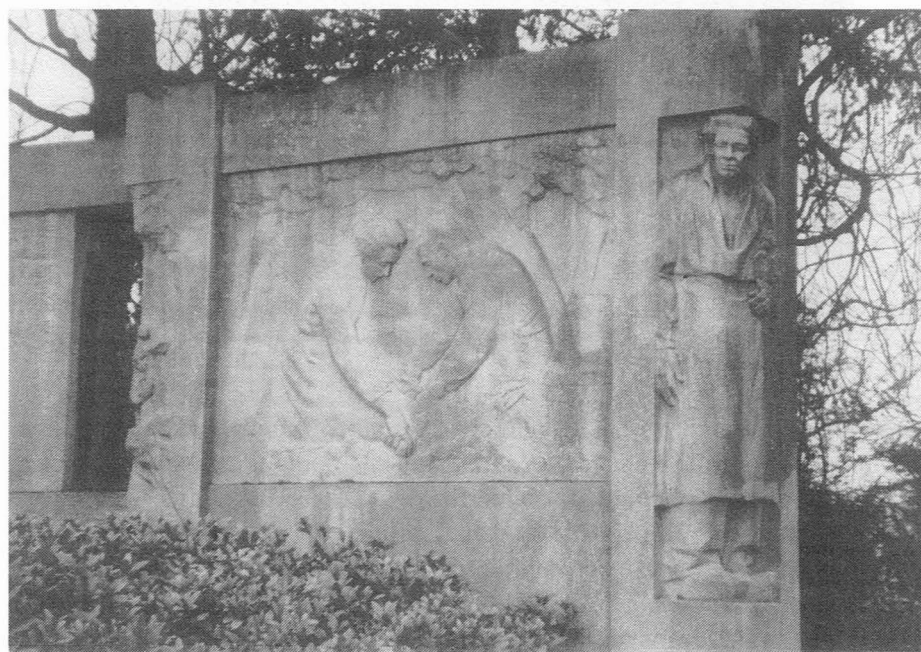
Uiterst links voor de toeschouwer is op een stèle⁵⁴ een staande oude vrouw met spade in de hand voorgesteld. Zij is haast letterlijk gegrepen uit het schilderij *De Bietenogst in Vlaanderen*.⁵⁵ (afb.) Het grote rechthoekige bas-reliëf ernaast (afb.) stelt vlaswieders voor en komt uit het schilderij *De Vlasgaard*.⁵⁶ Dergelijke voorovergebogen arbeidende boeren zijn echter wel meer aan te

Yvonne Serruys in haar atelier in de rue Bagneux in Parijs vòdr 1927.

Yvonne Serruys, details van: *Monument voor Emile Claus*: de stenen reliëfs, ca. 1925. Gent, Citadelpark.

Yvonne Serruys, detail van: *Monument voor Emile Claus*: stenen reliëf, ca. 1925. Gent, Citadelpark.

treffen in schilderijen van Claus.⁵⁷ Rechts hiervan, op een tweede stèle komen twee jongens voor die steunen op de rand van een boot. Zij zijn overgenomen uit de linkeronderhoek van het schilderij *Koeien doorwaden de Leie*.⁵⁸ (afb.) Achter de bronzen zittende Claus tekent zich a.h.w. het ‘middenpaneel’ van het drieluik af. Hierop is geen schilderij weergegeven, maar is gewerkt met open en gesloten vlakken. Zijdelings van een effen rechthoekige steen met hierop links in het Frans en rechts in het Nederlands de naam en levensdata

Emile Claus, detail van: *De Bietenooft in Vlaanderen*, 1890. Olie op doek, 320 x 480 cm. Deinze, Museum van Deinze en de Leiestreek.

Yvonne Serruys, detail van: *Monument voor Emile Claus*, ca. 1925. Bronzen beeld van ca. 215 x 100 x 180 cm voor een architectonische constructie in steen (van Poulenc) met reliëfs en trappen. Gent, Citadelpark.

Emile Claus, *Koeien doorwaden de Leie*, 1899. Olie op doek 200 x 305 cm. Koninklijke Musea voor Schone Kunsten Brussel, inv. nr. 3584 (foto afkomstig uit : *Museum voor Moderne Kunst, Brussel. Een keuze*, Gent, 2001 : 107)

van de schilder in een eigentijds lettertype tegen een vergulde achtergrond (*Au peintre/ Aan kunstschilder Emile/ Emiel Claus 1849-1924*) (afb.), geven openingen in de steen een doorkijkje op het achterliggende park.⁵⁹ Het 'rechterpaneel' bevat opnieuw suggesties van drie schilderijen. Op de linkse stèle zijn twee koppen van koeien verbeeld. (afb.) Aangezien Claus meermaals koeien tot onderwerp heeft genomen, is het moeilijk om met zekerheid één specifiek schilderij aan te duiden waar Yvonne zich op geïnspireerd heeft. Toch lijken twee koeien zoals die voorgesteld zijn op het reeds genoemde schilderij *Koeien doorwaden de Leie* (afb.) qua houding van de kop erg overeen te stemmen met die op de stèle. De koe helemaal vooraan in het beeldvlak van het schilderij, die moeite heeft om het hoofd boven water te houden, lijkt onderaan op de stèle gesuggereerd. Ongeveer in het midden van de stroom blikt een witte koe om naar de kijker. Dit lijkt de hoogst voorgestelde koe op het bas-reliëf. Eventueel kan ook het schilderij *Koe aan de Leie* als mogelijke inspiratiebron aangehaald worden.⁶⁰ Rechts van deze stèle is opnieuw een groter rechthoekig schilderij opgeroepen, waarop men mensen ziet die appels rapen. (afb.) Afgaande op de correspondentie van Yvonne met mevrouw Emile Claus (cf. supra), moet dit het schilderij *Les Pommes* zijn, ook wel *De boomgaard* genoemd.⁶¹ Claus heeft overigens veel mensen in deze of gelijkaardige houdingen geportretteerd. De twee voorgrondpersonages op *De processie is daar* is daarvan

slechts één voorbeeld.⁶² De monumentale man uiterst rechts op de hoekstèle is een licht gewijzigde versie van *De oude tuinman*.⁶³ (afb.) Zo heeft de man bijvoorbeeld zijn klompen, die hij op het schilderij heeft uitgedaan, terug aangedaan gekregen. Deze erg monumentaal gekapte klompen en ook de robuuste handen, enigszins buiten proportie, lijken deze mens in zijn brute eenvoud een eeuwigheidskarakter te verschaffen.

Dat Serruys zelf tevreden was over haar creatie, mag blijken uit een brief van april 1926:

*On inaugura le 9 mai à Gand le monument que vous avez vu en fragments. Je vous enverrai l'image d'ensemble pour que vous voyez que l'idée du travail dans la nature me tient à cœur autant qu'à vous-même. L'effort est beau et bon en lui-même et m'a toujours suffi.*⁶⁴

Over het algemeen werd het monument in de eigen tijd positief ontvangen en vooral lofbetuigingen zijn terug te vinden in de toenmalige pers. Haerens schreef in 1977 zelfs nog: *Het kan in grootte en opzet wedijveren met dit van de gebroeders Van Eyck*.⁶⁵ Een journalist van de Gazette van Gent schreef naar aanleiding van de inauguratie van het monument: *Moge dit praalgebouw tot verheerlijking van den zoo zeer betreunden schilder Emiel Claus ook deze gedachten steeds vertolken tot verheffing van het volk en tot roem van 't geliefde Vaderland*.⁶⁶ Dit citaat illustreert opnieuw dat dergelijke monumenten echter niet in eerste instantie artistieke kwaliteiten dienden te hebben, maar vooral herdenkende, verheerlijkende, educatieve en propagandistische functies.⁶⁷ Monumenten waren bij uitstek de symbolische merktekens van de idealen van een samenleving. Emile Claus wordt als het ware geprofileerd als een stichtend voorbeeld voor 'het volk'. Naar een lange traditie wordt zowel het individuele creërende genie geïdealiseerd en verheerlijkt, alsook indirect de stad of 't geliefde Vaderland' die zo'n genie hebben voortgebracht. De buitenproportionele afmetingen hebben tot doel ontzag en bewondering op te wekken voor de grootsheid van de vereerde gelukkige en vooral indirect ook van de stad. Claus is niet staand en naakt voorgesteld, noch met antiek drapé, zoals de traditie voordien voorschreef ter heroïsering van een belangrijk persoon, maar wel zittend en in eigentijdse kledij: *Het stelt Claus voor, met zijn bekend hoedjen, en rustig zittend op een stoelken, in de houding van iemand die aan het schetsen is*.⁶⁸ Hoewel de zittende pose het meest frequent werd aangewend voor schrijvers en filosofen (eventueel zittend achter hun schrijftafel), zijn ook voorbeelden gekend van gesculpteerde zittende schilders die soms net als Claus het schilderspalet in de hand houden.⁶⁹ Deze zittende pose verleent het

Emile Claus, *De oude tuinman*. Olie op doek, 218 x 140 cm. Luik, Musée d'Art Moderne et d'Art Contemporain.

Emile Claus, *Vorstudie voor Koeien doorwaden de Leie*, 1899. Potlood op papier, 465 x 570 mm. Privé-verzameling.

personage meer spontaneïteit en informaliteit. Een journalist van *Het Volk* van 11 mei 1926 was met deze zittende houding nochtans niet erg tevreden en plaatste als één van de weinigen een kritische en negatief beoordelende bemerking:

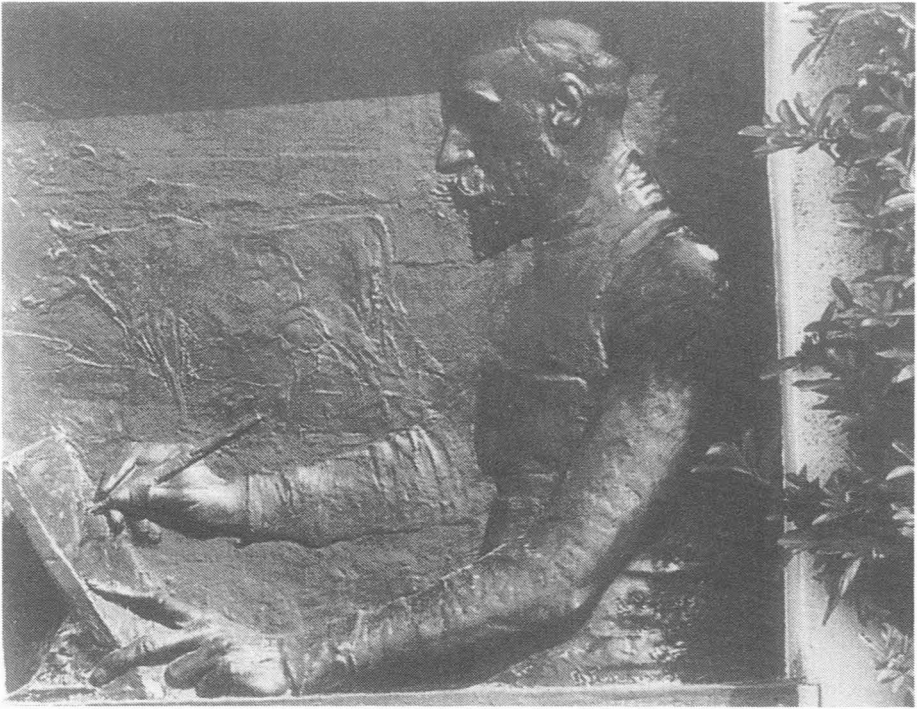
De architect gaf blikken van kunde, en ook Mevr. Yvonne Serruys streefde ernaar haren oud-leeraar zoo gelijkend mogelijk te boetseren. Voor het overige echter mist dit gedenkteeken alle karakter, en naar het oordeel van allen die den meester van nabij gekend hebben, en die best weten hoe Claus een ontstuiimige, bruisende kunstenaar was vol zenuw en vlam, - zitten was hem haast onmogelijk, - mag het een zeer ongelukkig idee heeten hem hier ten eeuwigen dage aan een stoelken vast te kluisteren. Wij betwisten niet het talent van Mevr.

Yvonne Serruys, detail van: *Monument voor Emile Claus*: stenen reliëf, ca. 1925.
Gent, Citadelpark.

*Yvonne Serruys, doch stellen hier de vraag of onze landgenooten meesters van den beitel, als een Minne, een Lagae, - om er slechts dit tweetal te noemen, - niet iets heel wat grootscher en pakkender ter nagedachtenis van den grooten luminist zouden geschapen hebben...*⁷⁰

Dat de hedendaagse toeschouwer/voorbijganger, op een enkeling na, geen oog meer heeft voor dit traditioneel monument heeft weinig te maken met het feit of Claus al dan niet “aan zijn stoelken vastgekluiserd zit”. Dat de talrijke

Charles Vander Stappen, *Portret van Emile Claus*, bronzen bas-riëf, 1895, privé-verzameling

passanten zich niet meer herkennen in de achterhaalde, levenloze en artificiële beeldtaal, heeft met veel meer diepgaande artistieke, maar ook historische, politieke en sociale veranderingen te maken. De 'onzichtbaarheid' van het traditionele gedenkteken is vooral het gevolg van een gewenningsverschijnsel, waarbij de nogal holle retoriek en symboliek na verloop van tijd niet meer functioneren.⁷¹ Begrijpelijkerwijze en terecht weet de nabije goudkleurige *Man die de wolken meet* (1998) van Jan Fabre (°1958) bovenop het S.M.A.K. meer blikken te strikken. Nochtans is ook dat een figuratieve, realistische sculptuur uit gegoten brons van een levensgrote man ten voeten uit in dagdagelijkse kleren. Bovendien is het ook de uitbeelding van een kunstenaar: het beeld is een afgietsel van het lichaam van Jan Fabre zelf (het hoofd evenwel is dat van zijn broer Emile). Tenslotte kreeg ook dit beeld in de buitenlucht een uitgebreide officiële inauguratieplechtigheid. Toch onderscheidt Fabre's beeld zich uiteraard van zijn zeer nabijgelegen bronzen voorganger, onder meer door zijn grotere gelaagdheid. Beide beelden zijn echter getuigen van de tijd waarin ze zijn ontstaan en als zodanig maken zowel het 'onzichtbaar' geworden Claus-monument als de meer 'zichtbare' *Man die de wolken meet* deel uit van het erfgoed voor de toekomstige generaties. Doordat het de uitdrukking is van de gemeenschappelijke kracht van een bepaalde bevolkingsgroep vormt ook

Yvonne Serruys, *Bozzetto voor het monument voor Emile Claus*, ca. 1924/25. Klei, 19 x 11 x 19 cm. Menen, Stadsmuseum, inv. nr. 5961 1 XXXII.

het monument voor Emile Claus door Yvonne Serruys een boeiende schakel tussen het verleden en de toekomst van een gemeenschap.

LITERATUUR

(Kranten en andere publicaties waarin sprake is van het Claus-monument zijn de volgende:)
[anonieme auteurs:] 'Publicité', *Gand Artistique*, 5, 5 (1926): p.6; 'Aan het gedenkteken Claus', *Vooruit*, 9/5/1926; 'Inhuldiging van het monument Claus', *Vooruit*, 10-11/5/1926; 'De koningin te Gent. Aan het gedenkteken Claus', *Gazette van Gent en der beide Vlaanderen*, 9/5/1926; 'De Koningin te Gent', *Gazette van Gent en der beide Vlaanderen*, 10-11/5/1926: p. 1-2; 'Le monument Emile Claus', *Gand Artistique* 5, 6 (1926): p. 107; 'Beeldhouwster Yvonne Serruys', *De Nieuwe Gazet*, 22/5/1953; 'Grote Belgische beeldhouwster te Parijs overleden', *Het Wekelijks Nieuws*, 30/5/1953; 'De nalatenschap van de schilderes Yvonne Serruys', *Vooruit*, 22/6/1953; 'Rétrospective Yvonne Serruys', *Le Matin*, 16-17/10/1954; 'Une rétro-

Constant Meunier, *Portretbuste van Emile Claus*, brons, 44 cm, Gent, Museum voor Schone Kunsten.

spective Yvonne Serruys à Gand', *Germinal*, 17/10/1954; 'Retrospectieve Tentoonstelling Yvonne Serruys te Gent', *De Gentenaar*, 18/10/1954; P. en V. Berko, 'Yvonne Serruys', *Dictionnaire des peintres belges nés entre 1750 et 1875*, Brussel, 1981: p. 588; B.D., 'Retrospectieve expositie van Yvonne Mille-Serruys', *Vooruit*, 17/10/1954; Fernand Bonneure, 'Yvonne Serruys (1873-1953)', *Ons Erfdeel*, 24, 2 (1981): p. 281-3; Fernand Bonneure, 'Serruys, Yvonne', *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, 4, Brugge, 1996; *Bouwen door de eeuwen heen*, 4nc, 1982: p. 30; Paul Caso, 'Yvonne Serruys', *Le Soir*, 22/10/1954; Jenny Montigny, 1875-1937, *Lumières impressionistes*, tent.cat., Charleroi, Musée des Beaux-Arts, Hôtel de Ville, 1997; Suzanne-F. Cordelier, 'Leur travail vu par elles-mêmes: III: L'Art vu par Yvonne Serruys, Sculpteur', *La femme au travail* (1936): p. 8-10; *Retrospectieve tentoonstelling:*

Anna De Weert (1867-1950), Jenny Montigny (1875-1937), Yvonne Serruys (1873-1953), tentoonstellingscatalogus, Deinze, Museum van Deinze en de Leiestreek, 1987 (met afb.); Marguerite Devigne, 'Yvonne Serruys', *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, uitg. door Ulrich Thieme en Felix Becker, heruitg. door Hans Vollmer, dl. 30, Leipzig, 1936: p. 525; *La Bande à Schnegg*, tentoonstellingscatalogus, Parijs, Musée Bourdelle, Inleiding door Michel Dufet, Parijs, 1974; Edouard-Joseph, 'Yvonne Serruys', *Dictionnaire biographique des artistes contemporains 1910-1930*, dl. III, Parijs, 1934: p. 292; Paul Eeckhout, *Retrospectieve tentoonstelling Emile Claus*, tent.cat., Gent, 1974; E.J., 'L'Art et la femme', [knipsel uit ongekende krant], 27/2/1925; Menen, Stadsmuseum 't Schippershof: Jean-Pierre Esther, *Kunstwerken van Yvonne Serruys (Expertise)*, Gent, 27/1/1976; La Garde, Privé-archief Yvonne Pellegrin-Dumas: "Yvonne Serruys": *Conférence faite par M. Charles Marie Garnier, Inspecteur général de l'Enseignement en France à l'Université de Columbia Amérique*, 7/4/1930; G.C., 'Gentse standbeelden: Monument Emiel Claus', *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, 12, 4 (1963): p. 97-8; 'Yvonne Serruys', *Geïllustreerd Biografisch Woordenboek der kunstenaars in België na 1830*, s.l., 1991: p. 325; Jean Girodet-Eymard, 'Avec la force de Rodin. Yvonne Serruys sculpte des femmes', *Aujourd'hui*, 29-30/1/1944; Karel Haerens, *Standbeelden van Gent*, Gent, 1977 (met afb.); Suzanne Janssens, 'Monument ter herinnering aan Emile Claus', *In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad*, Gent, 1980: p. 64-6 (met afb.); (Justuc.), 'Gentsch Nieuws. Hare Majesteit Koningin Elisabeth te Gent', *Het Volk*, 11/5/1926: p. 3; J.R., 'De tentoonstelling De Weert, Montigny, Serruys', *Intermediair*, 44, 11/12/1987; Sandor Kémeri, 'Une figure remarquable: le sculpteur Yvonne Mille-Serruys', [knipsel uit onbekende krant], 29/11/1932; Helke Lauwaert, 'Vrouwelijke kunstenaars uit de verzameling van het Museum voor Schone Kunsten van Gent', *Museumkrant*, 7,1 (1996); Jos Murez, 'Standbeelden en Monumenten in het Citadelpark te Gent', *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, 6, 1 (1957): p. 3-5 (met afb.); Mx., 'De Erfenis van Schilder en Beeldhouwster Yvonne Serruys', *Het Laatste Nieuws*, 21/6/1953; Myn., 'De Erfenis van Schilder en Beeldhouwster Yvonne Serruys', *Het Laatste Nieuws*, 21/6/1953; Myn., 'Een grote kunstenaars uit eigen land: De beroemde Menense beeldhouwer, Yvonne Serruys', *Vooruit*, 26/11/1956; N.V. (Nicole Vanraes-Van Camp?), 'Y. Serruys', *Het Laatste Nieuws*, 26/3/1987; Paul Piron, *De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*, Brussel, 1999; Norbert Poulain, 'Créëren tussen idealisme en conformisme. De architectuur en de toegepaste kunst', *Interbellum in Gent 1919-1939*, tent.cat., Gent, Museum Arnold Vander Haeghen, 1995: p. 167-193; *Catalogus van het Salon van de SNBA*, Parijs, 1927: p. 176; Eugène De Seyn, 'Yvonne Serruys', *Dictionnaire biographique des Sciences, des Lettres et des Arts en Belgique*, dl. II, Brussel, 1936: p. 912; (J. Sx.), 'Yvonne Serruys', *Le Peuple*, 23/10/1954; Nicole Vanraes-Van Camp, *Yvonne Serruys (1873-1953)*, Menen, 1987; Paul Vitry, *Histoire de l'art. Depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours*, uitg. door André Michel, bd. 8, dl. 3, Parijs, 1929: p. 954; Frans De Vleeschouwer, 'Serruys, Yvonne', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 5, Brussel, 1972: kol. 796, 799.

NOTEN

⁵³ Dat enkel levende figuren zijn uitgebeeld en bv. geen landschappen heeft allicht te maken met het feit dat het niet zo evident is om in steen een landschap te suggereren. Dit is bijgevolg ook zeldzaam in de traditie van de beeldhouwkunst. Bovendien was Serruys' interesse voor de menselijke figuur altijd groter dan voor het landschap, ook al in haar schilderijen. Ongeveer een maand voor de inauguratie schreef zij een artikel over Emile Claus dat zij betitelde: "Emile Claus, peintre de figures". (Yvonne Serruys, 'Emile Claus, Peintre de Figures', *Gand Artistique*, 5, 6 (1926): p. 109-13.)

⁵⁴ De plaasteren modellen voor de stenen stèles van het Emile Claus-monument zijn nog bewaard in Stadsmuseum 't Schippershof in Menen. Zij werden samen met de plaasteren bas-reliëfs tentoongesteld op het Salon van de SNBA in 1927. (*Salon de la SNBA*, Parijs, 1927: nr. 1832.- *Piliers et bas-reliefs du monument Emile Clans* [sic. uiteraard Claus] *à Gand (d'après les œuvres de l'artiste), modèles en plâtre*).

⁵⁵ 1890, olie op doek, 320 x 480 cm, Deinze, Museum van Deinze en de Leiestreek.

⁵⁶ Het Volk 11/5/1926; Haerens 1977: p. 34. Een afbeelding van dit schilderij dat zich wellicht in een privé-collectie bevindt, werd niet teruggevonden.

⁵⁷ Op het schilderij *De bietenoogst in Vlaanderen* bijvoorbeeld komt een man met zeer gelijkende houding voor. (Voor een afbeelding van het volledige schilderij, raadpleeg: De Smet 1997: p. 48.)

⁵⁸ 1899, olie op doek, 200 x 305 cm, getekend en gedateerd, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten Brussel, inv. nr. 3584; gekocht op het 'Salon de la Libre Esthétique' in Brussel in 1901, nr. 121. Er bestaat ook een voorstudie voor dit schilderij waarop specifiek deze knapen zijn voorgesteld (afb.): *Koeien doorwaden de Leie, voorstudie* (1899, potlood op papier, 465 x 570, privé-verz.).

⁵⁹ Mits enige verbeelding kan men hierin een referentie zien aan de schilderkunstige traditie van het doorkijkje op een landschap dat vanaf de Vlaamse Primitieven op portretten verschijnt.

⁶⁰ olie op doek, 61,5 x 94 cm, privé-verz. Voor een afbeelding hiervan, zie: De Smet 1997: p. 131.

⁶¹ Hoewel dit schilderij niet werd teruggevonden, kan men het zich goed voorstellen aan de hand van het bas-reliëf.

⁶² 1886, olie op doek, 82 x 116, privé-verzameling. Een goede reproductie hiervan is te vinden in De Smet 1997: p. 96.

⁶³ olie op doek, 218 x 140 cm, Luik, Musée d'Art Moderne et d'Art Contemporain.

⁶⁴ La Garde, Privé-archief Yvonne Dumas-Pellegrin: Yvonne Serruys, *Brief aan de familie Pellegrin*, 10/4/1926.

⁶⁵ Haerens 1977: p. 33. Het monument dat wordt bedoeld, is dat van de gebroeders Jan en Hubert Van Eyck in Gent door de Gentenaar Geo Verbanck (1881-1961) uit 1913. (Zie bv.: van Lennep 1990: p. 176.) Deze uitspraak geeft een goed beeld van de positieve receptie van het monument, niet enkel in de eigen tijd, maar ook nog een halve eeuw later.

⁶⁶ Gazette van Gent 10-11/5/1926: p. 2.

⁶⁷ Van Den Abeele 1987: p. 27.

⁶⁸ Het Volk 11/5/1926. Vóór 1830 hielden vooraanstaanden niet van de idee te poseren met hun alledaagse kledij en werden zij vaak uitgebeeld in klassieke toga. In Frankrijk verschenen beelden met eigentijdse kostuums in de Salons in de late jaren 1870 en 1880 en stilaan realiseerde men zich dat naakt en het klassieke drapé niet langer de uitdaging betekenden voor de 'vernieuwende' beeldhouwers. In België stelden portretten ten voeten uit in eigentijdse kleding nog problemen omstreeks 1875-80. Bij de traditionalisten vond men op dat moment nog dezelfde types van naakte verheven atleten. De zgn. 'nieuwe' sculptuur die toen ontstond, vermeed de verwijzing naar de oudheid. Steeds meer verscheen de geklede figuur naast het naakt. De zittende houding werd voordien wel vaker gebruikt, bijvoorbeeld voor de weergave van filosofen en schrijvers. Jean-Antoine Houdon (1741-1828) bv. sculpteerde Voltaire al zittend in een comfortabele zetel met armleuningen. De smaak die toen heerste voor comfortabel meubilair verschaftte sculpteurs een mooi voorwendsel om personen zittend te portretteren. Zo waren ook de meeste portretten van een serie besteld door de Comte d'Angiviller in de laatste jaren van de monarchie zittend weergegeven. Ook in België was de zittende filosoof een klassiek type, naast rechtstaande helden en koninklijke ruiters. (A.E. Elsen, *Origins of modern sculpture: pioneers and premises*, Londen, 1974: p. 9; Maurice Rheims, *19th Century Sculpture*, New York, 1977: p. 249; François Souchal, 'Statues of Great Men', *Sculpture. From the*

Renaissance to the Present Day, Keulen-Londen-Madrid, 1996: p. 288-89; James Holderbaum, 'Portrait Sculpture', *The Romantics to Rodin*, uitg. door P. Fusco en H.W. Janson, Los Angeles, 1980: p. 36; van Lennep 1990: p. 89,106.)

⁶⁹ Rheims 1977: p. 249. Enkele voorbeelden hiervan zijn het standbeeld van een zittende Poussin door Julien en het monument voor Ingres door Antoine Etex (1808-1888). (Hargrove 1980: p. 31.)

⁷⁰ Het Volk 11/5/1926: p. 3. Heel wat foto's en tekeningen zijn nochtans bewaard waarop Claus in een gelijkaardige zittende pose is vastgelegd. (cf. supra)

⁷¹ Van Den Abeele 1987: p. 27.

Marjan STERCKX

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 56

Op 1 Maart 1898 stelde Louis Maeterlinck in de rubriek "Schilderijen-Museum voor Schilderkunst, n° 104-XVIIe eeuw (1668)" in het Frans een fiche op over

Het Martelaarschap van de Heilige Blasius, door Gaspard De Craeyer.

De Heilige, van voren gezien en ontdaan van zijn kleren, is met zijn handen opgehangen aan een boom die links op het doek geplaatst is.

Een engel brengt hem de martelaarspalm.

Links bedreigt een beul, gewapend met een hark, de heilige met zijn folterinstrument dat reeds diepe wonden geslagen heeft.

Een neergeknielde vrouw vangt op een doek het bloed op dat uit zijn wonden vloeit. Achter haar kijkt een tweede, wenende, vrouw naar de heilige. Rechts bemerkt men nog twee mannen, waarvan de ene aan de gemartelde een idool toont, terwijl de tweede, een knie op de grond, hem de voeten samenbindt.

Op de voorgrond zijn een kazuifel, een bisschopsstaf en -mijter neergelegd. Natuurlijke grootte. Hoogte: 3,24 m. Breedte: 2,06 m. N° 104 van de inventaris opgesteld door de huidige conservator. (In casu de auteur van deze fiche). Dit doek, afkomstig van de kerk van de gewezen dominicanen in Gent is gesigneerd C. DCRAYER F A° 1668. /Æ 86.

De schilder was dus 86 jaar oud toen hij dat hierboven beschreven opmerkelijk oeuvre schilderde, en dat gegraveerd werd door F. Pilsen.

Het is dankzij deze inscriptie van de hand van de kunstenaar dat men zijn geboortedatum heeft kunnen rectificeren die 1582 is, daar waar zijn biogra-

fen, volgens de Antwerpse parochieregisters, 1585 opgaven als datum van de doop van de kunstenaar.

Gedurende lange tijd heeft men geen bevredigende uitleg kunnen geven over deze tegenstrijdigheid, maar zorgvuldig onderzoekswerk heeft toegelaten de werkelijke datum van zijn geboorte terug te vinden, die dus wel 1582 is. De Gaspard die in 1585 gedoopt werd is een broer van de schilder en het is de gelijkenis van de voornaam die zijn eerste biografe misleid heeft.

Het Museum van Brussel bezit een schilderij van dezelfde compositie als het onze, evenwel uitgebreid met meerdere figuren.

Cf. A.P. Sunaert, *Catalogue descriptif du Musée de la ville de Gand*, (Gent, 1870)

Nota: Spijtig genoeg leende de afbeelding die deze fiche illustreerde zich niet tot reproductie.

19E EEUWSE VONDELINGEN KREGEN RARE NAMEN

VONDELINGEN

Vondeling: gevonden kind; kind dat door (één van) de ouders ergens wordt neergelegd in de hoop dat het door iemand wordt opgenomen en wordt grootgebracht (van Dale). Wie legde zijn kind te vondeling? Slachtoffers van al dan niet chronische verpaupering, honger, ziekte en te grote kinderlast; bedrogen meisjes; prostituees of vrouwen die een losbandig leven leidden.

Het probleem van de vondelingen is wellicht zo oud als de mens, al heeft het zeker groter vormen aangenomen sedert de mens zo'n 10.000 jaar geleden sedentair is geworden. In de Karolingische tijd, maar ook later nog en dat tot in de 18e eeuw, kwamen ongewenste kinderen vaak door verstikking om het leven omdat ze in het bed van de ouders sliepen. Een vorm van kindermoord die door de kerk werd afgekeurd en veroordeeld, maar toch op grote schaal gebeurde omdat de bevolking er moreel gezien neutraal tegenover stond. In de 19e eeuw waren er in Oost-Vlaanderen nog zo'n 200 gevallen van kindermoord (Hof van Assisen): de meeste slachtoffers waren pas geboren, de meeste daderessen waren ongehuwde moeders, dienstmeiden of werkzaam in de textielsector. Het verstoten van kinderen is in de Middeleeuwen nooit zo massaal geweest als in de Nieuwe Tijden, bovendien waren het vooral vrouwelijke baby's die er het slachtoffer van werden. De jongens waren dus al bij de geboorte lichtelijk in het voordeel. De kinderen werden in de steden bij voorkeur neergelegd op plaatsen waar veel mensen passeerden. Vanaf de Middel-

eeuwen gebeurde dat in portalen van kerken, op de stoep van huizen van goede burgers, bordelen of op andere plaatsen waar de moeder dacht dat haar kind snel zou worden gevonden en bij voorkeur liefdevol zou worden gevoed, verzorgd en opgevoed. Helaas was dat een grote misrekening: een kind verstoten betekende juist zijn kans om vroeg te sterven vergroten. Niet meer of niet minder dan een uitgestelde kindermoord. Gewoonlijk was het in de Middeleeuwen het gasthuis en later de Armen Kamer van de stad die zich over de kinderen ontfermde.

In de 19e eeuw werden in Gent 7.181 kinderen te vondeling gelegd. Ongeveer 4.000 van die kinderen werden in de rol gevonden.

NAPOLEON DECRETEERT: ROLLEN

Toen de Zuidelijke Nederlanden op het einde van de 18e eeuw bij Frankrijk werden ingelijfd verordende Napoleon (19 januari 1811) dat iedere grote gemeente - in België waren er acht - over een "rolle" ("un tour") moest beschikken. (Sedert 1810 werd kindermoord altijd met de dood bestraft, maar deze wet werd in 1867 aangepast.) De rol of schuif of sluis of kleppe, een trommel die aan de ene kant gesloten en aan de andere kant open was, was een systeem dat op een verticale as draaide en in de buitenmuur van het Vondelingenhuis werd ingewerkt. De vondeling werd in de rolle gelegd, die dan met een halve slag werd gedraaid, zodat het kind, nadat de moeder de bel had geluid en was weggelopen, aan de binnenkant werd opgemerkt.

Op die manier wilde men vermijden dat vondelingen op verlaten plaatsen sterven... maar tegelijk had Napoleon een militaire bijbedoeling: schuifjongens werden op hun twaalfde jaar ter beschikking gesteld van de nationale vloot en de meisjes werden geleerd gewonden te verzorgen. "Les enfants de la patrie" konden aldus goede diensten bewijzen... en Napoleon zou in de toekomst over kosteloze mankracht voor zijn veldtochten kunnen beschikken.

HET GENTSE ROLLEKEN

Het Gentse Rolleken werd in 1820, samen met dat van Antwerpen, Bergen en Leuven, geopend. Het bevond zich in het pand nummer 11 met de korfboogpoort op de Oude Schaapmarkt, de vroegere Sint-Jansdreef, waar de achterin liggende gebouwen lagen van het Godshuis van Sint-Jan-ten Dullen (sinds 1866 protestantse St.-John's Church) tegenover de Sint-Jacobskerk. Omdat er in West-Vlaanderen geen schuif bestond en omdat de Gentse rol langer geopend is gebleven dan in andere steden, kwam men zelfs uit Noord-Frankrijk en Zeeuws-Vlaanderen naar Gent om kinderen te vondeling te leggen... en de Gentse stadskas moest de kosten dragen. Zowel wegens morele (ook in de literatuur) als financiële bezwaren werd de Gentse rol in 1863 afgeschaft, na-

dat dat in andere steden reeds eerder was gebeurd: Brussel in 1857, Leuven 1859 en Antwerpen 1860. Moeders en kinderen kregen voortaan een vorm van bijstand.

Tot in 1978 deed het pand nog dienst als Stedelijk Huis van Bewaring of Rolleken (stedelijke gevangenis) en werden er mensen opgesloten bij politiematregel of wegens landloperij, evenals behoeftigen of indigenten die om nachtvverblijf verzochten. In 1950 brachten in totaal 1.971 gedetineerden er de nacht door, in 1960 waren dat er 1.634. En niet te vergeten: oudere Gentenaars beweerden steevast dat niemand een echte Gentenaar kon worden genoemd als hij niet minstens één nacht in het Rolleken had doorgebracht.

DE RARE NAMEN VAN DE VONDELINGEN

Vondelingen, zowel die op straat als in de Rolle werden gevonden, kregen nooit gewone namen als De Bruyne, Janssens of Van De Velde. Men gaf de vondelingen namen die, om verwarring met of mogelijke verwijzingen naar bestaande families te vermijden, verwezen naar de vindplaats, het tijdstip van de vondst, een vertedering voor het kindje, naar een of andere bijzonderheid of een merkwaardig herkenningsteken, naar al dan niet exotische aardrijkskundige namen of actualiteit.

De namen van de “rollekinderen” waren vaak nog merkwaardiger en totaal fantaisistisch, al werd volgens de opeenvolging van het vinden de volgorde van de letters van het alfabet gevolgd.

Enkele merkwaardige namen in het begin van de 19e eeuw:

Ambrosius DEN EERSTEN

Gevonden op 20 februari 1820. De eerste vondeling die te Gent om 19 u in de rolle van het Vondelingenhuis werd gelegd. Hij leek twee dagen oud. In zijn bunsel werd bovendien een driehoekig stuk karton gevonden waarop stond dat men hoopte het kind te komen terughalen zodra men geld zou hebben... en dat het grote honger had.

Eugénie AMERIQUE

Gevonden op 27 juni 1803. Toen een luitenant van de 54e brigade om 22 u door de Eglantierstraat passeerde, hoorde hij geschrei en vond een kind op de stoep van de herberg “Les Etats d’Amérique”.

Séraphine ANDOUZE

Gevonden op 4 januari 1804 (4 nivôse de l’an douze de la République). Een kind van het vrouwelijk geslacht, pas geboren, om 21 u gevonden op de stoep van een huis in het Huidevetterken. Séraphine overleed op 19 december 1804.

Félix BASSEPORTE

Gevonden op 5 september 1808. Het kind van twee dagen oud lag op de stoep

van de woning Jean Depaepe, 70 jaar, handelaar, wonende in de Onderstraat (rue Basse). Félix verbleef bij François Van Geele in de Onderstraat, in de kelder van Madame Nobele, à 87 Fr. per jaar (wat nog geen 25 centiemmen per dag betekende).

Augustin CONFSSIONAL

Gevonden op 12 december 1804. Toen Marie Brendenmeersch, kantwerkster, wonende Groot Meerhem, 's morgens om 6 u naar de eerste mis ging in de Sint-Stefanuskerk, heeft ze in een biechtstoel (=confessional) een kind zien liggen. Ze heeft het meegenomen en bij mevrouw Jeanne Hanssen in Groot Meerhem gebracht. Augustin overleed op 22 december 1807.

Augustin CRIST

Gevonden op 11 april 1809. Om 20 u 's avonds gevonden op de stoep van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen op de Linnenmarkt. Het kind had een papiertje bij zich waarop stond: "Dese jongen is gedoopt soo voor de wet als in de kerke, synen naem is Augustinus Josephus Criest". Augustin overleed op 24 juni 1810.

Jeanne Ghislaine CROMSTEGE

Gevonden op 16 oktober 1809. Een 47-jarige onderwijzer vond het pas geboren kind in het portaal van de kroeg of nachtclub "Le Roi d'Espagne" in de Cromsteeg. Het had een papiertje bij zich waarop stond: "Het is gedoopt". De Cromsteeg, de huidige rechtgetrokken Sint-Niklaasstraat, was in de 19e eeuw een beruchte hoerenstraat.

Benoit DE BRUYLOF

Gevonden op 11 juli 1808. Marie Josephe Charlotte de Villers, 33 jaar, heeft het kind gevonden in het portaal van haar kroeg "Het Bruylof" in de Nodenaaysteeg. Ook dat steegje, net zoals alle steegjes van de Veldstraat, had tot aan de Eerste Wereldoorlog een kwalijke reputatie. Voor Benoit werd onderhoudsgeld betaald en werden kleren gegeven tot in 1817. Hij overleed te Wetteren bij Lieven Pottier.

Isidoor ENGELENSCHILT

Gevonden op 18 december 1817. Lag om 20 u 's avonds in het portaal van de herberg "Les Armes d'Angleterre". Isidoor woonde later in de Netstraat, hij was twee keer gehuwd, hovenier van beroep en overleed te Gent op 28 april 1891.

Marie Françoise GLAÇON

Gevonden op 27 december 1808. Pas geboren kind gevonden op het pad naar het huis van Pierre Hermans in de Waegenaerstraat. Waarschijnlijk zag het kind er door de kou als een ijspegel of ijsblokje uit.

Cornelis HOEPEL en Albertus RAECKE

Gevonden op 16 oktober 1820. Beide kinderen, pas geboren, lagen op 20 u 's avonds samen in de Rolle.

Pieter HOOGSTRAETE

Gevonden op 22 januari 1820. Het kind dat 6 dagen oud leek te zijn, lag 's avonds om 20.30 u "op de zulle van het huis van mijnheer De Moerloose staande op de Hoogstraete".

Kinderen, genoemd naar de straat waarin ze werden gevonden, komen heel vaak voor.

Auguste LANTERNE

Gevonden op 17 mei 1814. Catherine De Kempeneere, 34 jaar, echtgenote van Jan Verbeke, herbergier van "A la Lanterne Verte" in de Cataloniëstraat vond het kind op 22 u in het portaal van haar woning.

Napoléon L'INTREPIDE

Gevonden op 9 april 1808. Door Jean Baptiste Ranson, conciërge, om 20.30 u gevonden op de stoep van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen op de Linnenmarkt. Het kind had een papiertje bij zich waarop stond: "Dese kend heft syn hylligen doopt tontfangen". De vinder of één van de getuigen bij de aangifte moet een grote bewondering hebben gehad voor Napoleon de Onverschrokkenene. Napoléon overleed op 8 juni 1808 bij zijn voedster in de IJkstraat.

Geneviève L'OBSCURITÉ

Gevonden op 21 oktober 1816. Jacques Morel, 42 jaar, schoenmaker, wonende in de Donkerstraat (rue de l'Obscurité) heeft het kind gevonden om 6 u 's morgens op de stoep van een woning in dezelfde straat...

Marie Caroline MEIRRET

Gevonden op 4 september 1808. Pierre Jean Hertrickx, 41 jaar, muzikant, wonende in de Meire, heeft het kind gevonden op de trappen van het huis nr. 329 in de Meire. Marie Caroline verbleef te Wetteren bij André Braekman à 87f Fr per jaar.

Edouard TOUSSAINT

Gevonden op 1 november 1807. Gevonden om 19 u 's avonds door de conciërge op de stoep van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. "Sur l'enfant la moitié d'un image en parchemin coupé avec une pointe dans le milieu représentant le buste de la Vierge et de l'Enfant Jesus dans ses bras, un cordonnet blanc se trouve passé dans l'un des coins de l'image, le deux bouts noués ensembles comme pour la suspendre, sur le revers de l'image se trouve écrit se qui suit: "Dit kind is gedoopt Edouard versoeke d'heeren van d'hospicie hand aen te slaen, Gent den Eersten November 1800 seven." Edouard overleed op 20 maart 1815.

Léon VAN DEN AEP

Gevonden op 13 april 1809. Het kind leek 8 dagen oud en lag in het portaal van café "Le Singe d'Or" in Nieuwland. Léon overleed op 13 mei 1809.

Séraphine VERKELDEREN

Gevonden op 27 december 1804. Séraphine D'Hont, 19 jaar, dienstster, wonende in de Garensteeg, heeft het kind, dat 3 dagen oud leek, gevonden bij de ingang van de kelder waarin ze woonde.

Victor Napoléon WAGRAM

Gevonden op 23 juli 1809. Gevonden om 21 u op de stoep van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Het kind leek 8 dagen oud. Inspiratie voor de naam: op 5-6 juli had Napoleon de Oostenrijkers verslagen te Wagram.

Jean Joseph WITTESULLE

Gevonden 22 oktober 1806. Philippine Van de Velde, 51 jaar, wonende op de Voormuide vertelde dat er aan de deur werd gebeld... en toen ze ging open doen lag er op de stoep een kindje. Het had een rood-blauw-wit geruite zakdoek onder zijn hoofdje en op een hoek was de letter T genaaid met witte draad.

Ook Victoire Boule de Neige (1806) en Fortunatis Overvloed (1836) waren mooie vondsten. Andere namen daarentegen zoals Dronckaert, Hazemont, Luiwijf, Worm of Verdacht waren ronduit kleinerend, denigrerend of beledigend voor het kind.

ELEONORA YNT: DE LAATSTE VONDELINGE IN DE ROLLE

Het allerlaatste kindje dat in de Gentse Rolle werd gelegd, was Eleonora Ynt, die op 5 juni 1863 om 22.45 u door de toenmalige voedster, Dorothea Heyse, werd gevonden. Het kindje scheen drie dagen oud te zijn. Eleonora Ynt overleed, amper 14 dagen oud, op 16 juni 1863 om 1 u in de namiddag in de Sint-Jansdreef. Op 7 juni werd de schuif dicht gemetseld.

Na de afschaffing van de rolle nam het aantal vondelingen sterk af. Enkele redenen: het te vondeling leggen was opnieuw een strafbaar feit geworden: denataliteit, minder morele en sociale druk op ongehuwde moeders; betere sociale voorzieningen en voedsterdiensten; op het einde van de 19e eeuw kwam er een betrouwbaar condoom op de markt.

DE KLEDIJ VAN DE VONDELINGEN

Al de kinderen die in de rol werden gelegd, werden in 1850 toevertrouwd aan Francisca Helderweert, 30 jaar, voedster, die in de Sint-Jansdreef woonde. Bij de aangifte werd samen met twee getuigen een gedetailleerde inventaris opge-

maakt en men beschreef het uiterlijk en al de kleren waarin het kind gewikkeld was. Voorbeeld:

“Een kind van het mannelijk geslacht, schijnende nieuw geboren te zijn, gekleed met een katoenen hemdken, eenen witten katoenen halsdoek met gele vlekken, een witte katoenen ondermuts, een witte katoenen bovenmuts met roode en bruyne bloemeken, eenen zwarten siamoisen (stof uit zijde en katoen, waarvan het gebruik in Frankrijk werd ingevoerd door de afgezanten van de koning van Siam, onder de regering van Lodewijk XIV) hoofddoek, gebunseld in eenen witten katoenen doek met gele vlekken.”

Al die gegevens, evenals het uur waarop het kind was gevonden, werden in een register geschreven onder de naam die aan het kind werd gegeven, waarna de vondeling naar de Commissie der Centrale Hospices werd gebracht, waar voedsters (meestal vrouwen uit de omgeving die zelf ook een zuigeling hadden), tegen betaling, meermaals per dag de kinderen de borst kwamen geven. Tegelijk werd alles in het werk gesteld om het kind zo snel mogelijk te laten dopen, want het gebeurde heel vaak dat het kind al na enkele dagen stierf.

Wat eveneens veel aandacht verdiende en nauwkeurig werd bewaard was het “identificatiebewijs” dat heel veel kinderen bij zich hadden: soms een geschreven papertje, meestal een halve speelkaart of heiligenprentje dat op de kleertjes werd gespeld of in de kleding van de vondeling werd gestopt en waarvan de moeder de andere helft bij zich hield, het enige bewijs dat het kind van haar was als ze het later eventueel terug wou ophalen.

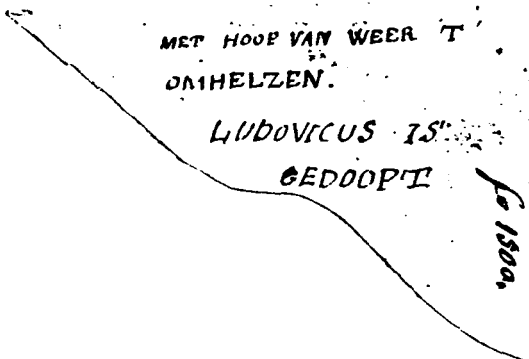

Josephine NIEUWAER

Gevonden op 31 december 1817 op de openbare weg in de Conduitsteeg.

De geboortedatum stond op de achterkant van de halve kaart.

Gent 25 augustus 1817 - Vinderhoute, Bierstal, bij Ange Vermeulen, 21 april 1819

Ludovicus WELGESINT

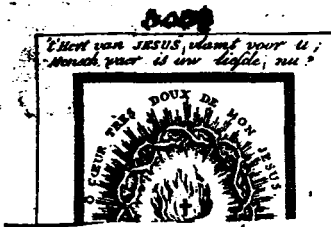
Gevonden in de rolle.

Gent 13 juli 1820 - 10 augustus 1820

DOCUMENTEN GEVONDEN BIJ DE VONDELINGEN

Dit kind is geboren den 22 januarij 1821
 Invoegend ten 9 uren en gedoopt in de angustijne
 kerke en op het Staec krayd ten boeken gestelt
 en is genaemt leopoldus franciscus Moreeuw
 de moeder Caroline grandjeu Moreeuw den pete
 pieter potelbergh de meter coleta kuyser
 Gedoopt den 22 Jan 1821

Leopold Frans MOREEUW
 Gevonden in de rolle.
 Gent 22 januari 1821 - 14 februari 1821

3038
 Dit kind die is gedoopt in
 de kerke van den heyligere
 nicolaus den 15 mei 1832
 den naem die is Jacobus leopoldus
 van peteghem soon van
Pauline van peteghem den
 peter Jacobus sabbelinck en
 meter philippine vorte

Jacobus Leopoldus VANPETEGHEM
 Gevonden in de rolle.
 Gent 15 mei 1832 - 21 juni 1832

1817...
1818...
1819...

Josephine Nieuwjaer

Le 1. Janvier 1818 a été rassemblée Commission des payeurs (sûreté)
De la Ville, D. Jans, Adolphine D. Nieuwjaer, Enfant de famille
travaille à Gand le 31. Août 1817. à g. h. van C. van der... sur lab
Noye publique des Du Conduid... Du...
Le dit enfant paraissait âgé de 21. mois
dans les maillots avec la traizte sous les... ou était écrit le...
nom de Adolphine, sur le Dôl de la... est écrit sur
le 25. août 1817.

Une douzaine d'ancien D. Ommes, dans l'Oratoire de l'Église de l'arrondissement
blanc et bleu, un bonnet de l'arrondissement de... de...
Inmaillots de... avec le... dans un...
Expédition, Chez Jaquet haerend, à...
Eggenhoek.

le 6. Août 1818. payé 6 fl. 25. pour... le 6. Août 1818.	1	80.
le 27. mars 1818. payé 2 fl. 25. pour... le 27. Mars 1818.	2	14.
le 25. Juin 1818. payé le terme... le 25. Juin 1818.	3	78.
le 29. Août 1818. payé le terme... le 29. Août 1818.	4	78.
Ch. 2. Anje... à... f. d'arrondissement		
le 24. Mars 1818. payé le terme... le 24. Mars 1818.	5	78.
le 27. Mars 1819. payé le terme... le 27. Mars 1819.	6	96.
le 21. Août 1819. payé 2 fl. 25. pour... le 21. Août 1819.	7	8.

Le enfant Ci-dessus est né le 21. août
1819

DE UITBESTEDING

Het onderhoud van de vondelingen kwam voor de helft ten laste van de gemeente en voor de andere helft ten laste van de provincie. Vondelingen werden bij een voedster geplaatst. Een deel van die kinderen in Gent zelf, het overgrote deel op het platteland, meestal bij arbeiders of kleine boeren, kroostrijke gezinnen, mensen die nood hadden aan een aanvullend inkomen.

Zij verdienden met de opvoeding van de zuigeling van het Vondelingenhuis ongeveer een half dagloon. De vergoedingen die de voedsters per trimester ontvingen waren niet wettelijk vastgelegd en konden grote verschillen vertonen naargelang de gemeente en de periode. De vergoeding verminderde bovendien naarmate het kind ouder werd, omdat men van mening was dat vanaf een bepaalde leeftijd het kind kon werken en bijgevolg iets verdienen. In het begin van de 19e eeuw werden na hun twaalfde jaar geen uitkeringen meer verstrekt: later werd die leeftijd opgetrokken tot 16; 18 en zelfs 20 jaar.

In 1818 betaalde de stad aan zo'n arbeidersgezin voor een zuigeling 9 florin 78 cent (omgerekend ongeveer 1.900 BEF in 2001); in 1842 was dat 19,48 BEF per trimester.

DE WAARDE VAN 1 BEF IN DE 19E EEUW IS NU:

19e eeuw	2001	
1830	189 BEF	
1840	183	
1850	199	
1860	175	
1870	173	
1880	177	
1890	195	(Bron: Nationale Bank van België)

1850: CIJFERS VAN EEN WILLEKEURIG GEKOZEN JAAR

Om een gedetailleerde inventaris te kunnen opmaken, hebben we van een willekeurig gekozen jaar, 1850, alle gegevens genoteerd die betrekking hebben op geboorte, huwelijk en overlijden.

a. Geboorten. In 1850 werden te Gent 3.760 kinderen geboren, met inbegrip van 632 of 17% natuurlijke kinderen. De gemiddelde leeftijd van de vrouwen was 25,9 jaar. De oudste moeder, een dagloonster, was 48 jaar. De jongste, een meisje "zonder bedrijf", was 16 jaar. De beroepen van de grootste groepen van deze ongehuwde moeders waren dienstmeiden, fabrieksarbeidsters, naaisters, dagloonsters, kantwerksters en vrouwen zonder bedrijf. Gering in aantal waren de winkeliersters, hoveniersters en herbergiersters. Opvallend: op één

koopvrouw en één particuliere na, werden er nooit vrouwen uit de betere klassen geregistreerd.

In de tweede helft van de 17e en in de 18e eeuw was er nog maar zelden sprake van voorhuwelijkse betrekkingen (invloed van het Concilie van Trente), maar in de 19e eeuw werden alle bestaande normen over boord gegooid: één derde van alle eerste geboorten waren voor het huwelijk geconcipieerd en in de tweede helft van de eeuw trad nog slechts de helft van de meisjes als maagd in het huwelijk, meer zelfs, veelal waren ze reeds maandenlang zwanger wanneer ze huwden.

In het totaal aantal geboorten van 1850 zijn ook de 99 vondelingen inbegrepen. 98 ervan werden in de Rolle aangetroffen; slechts eentje, Clotildis Jovial, pas geboren, werd op 7 april om 22.30 u gevonden nabij de Sint-Jansbrug.

Sinds het midden van de jaren veertig kregen de rollekinderen namen volgens de opeenvolging van de letters van het alfabet en die reeks werd tientallen jaren telkens hernomen. Voorbeeld: Van 12 juni tot 25 november 1850 werden er 25 kinderen in de rolle gelegd. Hun namen: Joannes Arpen, Eufrasia Besorg, Clara Charol, Christina Delleem, Andreas Evraer, Ignatius Fynbaer, Justinus Gering, Bernardus Hermal, Maria Inland, Joannes Kerkhem, Michaël Lenaert, Franciscus Mijndes, Leopold Noeming, Philippus Opdijk, Crispinus Palerma, Adolphe Quadraet, Philothea Ruward, Columba Sikkell, Julia Tuy-mel, Stanislas Uythof, Regina Vriser, Livinus Wyssel, Alfonsus Xander, Joannes Ykman, Pelagia Zinriek. Op 26 november werd gestart met een nieuwe reeks en de eerste naam was Catharina Anans.

b. Huwelijken. In 1850 werden te Gent 1.101 huwelijken gesloten.

c. Overlijden. In 1850 overleden te Gent 3.219 mensen.

Dat de kindersterfte in de 19e eeuw enorm hoog lag, is algemeen bekend. We hebben het voor 1850 toch eens heel precies uitgerekend voor kinderen tot en met 20 jaar.

- kinderen minder dan één maand oud	: 144 overleden
- kinderen van 1 maand tot 1 jaar oud	: 552
- kinderen van 1 tot 5 jaar oud	: 490
- kinderen van 5 tot 10 jaar oud	: 83
- kinderen van 10 tot 20 jaar oud	: 119

Dat maakt samen 1.388 of ruim 44% van het totaal aantal overledenen, een percentage dat nog met een paar eenheden moet worden verhoogd, want de doodgeboren kinderen, van wie wel een akte werd opgemaakt en die dus in het totaal zijn meegerekend, hebben we niet afzonderlijk geteld. Het zijn er een paar honderd.

Opvallend is wel dat vele namen van de vondelingen al na enkele dagen, weken of maanden in de registers van overlijden terugkeren. De kinderen waren

over het algemeen zo zwak en hun gezondheidstoestand was zo slecht dat een zeer hoog percentage, sommige jaren meer dan 80% het niet overleefde. De oudste overledene van 1850 was Francisca D'Huyvetter. Ze was geboren te Gent en overleed er op 17 juni. Ze was precies geteld 101 jaar, 9 maanden en 6 dagen oud. Ze woonde op het Sint-Michielsplein.

JONGENS- EN MEISJESWEESHUIS

De Gentse weesjongens, ook Kulders of Blauwe jongens genaamd, werden tot 1873 ondergebracht in een deel van het Geraard de Duivelsteen en een school op het Bisdomplein (thans Nationale Bank). In 1869 werd door de architect A. Pauli begonnen met een nieuw complex op gronden van de Bijloke op de Martelaarslaan. Het gebouw was voltooid in 1873.

De gebouwen werden in 1947 verwoest door een hevige brand en in 1951 gedeeltelijk gerestaureerd. In 1958 werd begonnen met een volledig nieuw tehuis op de terreinen van de oude schieting achter de vroegere gebouwen.

In de Rode Lijvekensstraat werd in de 14e eeuw door de zusters Magdalenen of Penitenten of Fille-Dieusen een klooster en godshuis gesticht voor boetvaardige zondaressen. Het klooster werd afgeschaft in 1588 en werd eigendom van de jezuïten. Van 1751 af was het een weeshuis, de Rode Lijvekensschool, naar de kledij van de weeskinderen die er door de zusters Maricollen werden onderricht in kantwerk. Van 1864 af werden de meisjes weeskinderen bestuurd door leken onder toezicht van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen.

Een weeskind of kulder kostte de stad per dag in 1850: 0,78 F; in 1860: 0,86 F; in 1870: 1,11 F; in 1880: 1,24 F; in 1890: 1,06 F, in 1900: 1,24 F.

Een vondeling kostte de stad per dag in 1850: 0,29 F; in 1860: 0,31 F; in 1870: 0,30 F; in 1880: 0,75 F; in 1890: 1,00 F.

2000: ELEKTRONISCH VONDELINGENLUIK

Alhoewel een kind te vondeling leggen een misdrijf is, werd op initiatief van de vzw Moeders voor Moeders op 27 september 2000 te Borgerhout het elektronisch vondelingenluik ingevoerd onder de welluidende naam "Moeders Mozes Mandje". Eerder dit jaar werd in Hamburg reeds een gelijkaardig vondelingenluik geïnstalleerd. De vondelingenkamer is zo ingericht dat ze dag en nacht toegankelijk is en de moeder kan haar boreling in alle anonimiteit in een bedje leggen, waarna het kind naar een ziekenhuis wordt gebracht voor medisch onderzoek. Als de wettelijke wachttijd verstreken is, kan het kindje voor adoptie worden aangeboden. De initiatiefmemers hopen vooral tienermeisjes te bereiken, die vaak geen andere uitweg zien dan hun kindje ergens achter te laten (Kind en Gezin schat het aantal vondelingen op tien à twintig per jaar).

Daniël VAN RYSSEL

GAAISCHIETING OP DE WALDAM TE GENT IN 1714

Op 25 juni 1714 had op de Wal- of Waaldam een driedaags schuttersfeest plaats. Deze dam was een vestingswal uit de twaalfde eeuw, een kanaal dat van de Brugse Poort of Waldampoort de stad uit liep. De Waldam bleef heel lang onaangeroerd tot hij in de tweede helft van de negentiende eeuw gedeeltelijk werd opgevuld (1). Dergelijke schuttersfeesten kwamen te Gent wel meer voor. Zo werd er midden 1781 door de busschutters van St.-Antonius een schieting gehouden op de Blaisantvest (2).

Het feest van 1714 lokte “veel duijssent vremde lien” (v.45) en ging gepaard met ondersteunende muziek (vv. 20-21 en str. 4), onvermijdelijke drinkgelagen (v.22), vele bootjes die “om en d’om” (v.41) op de Waldam dreven om maar niets van het spektakel te missen. De gaaipersen werden met een speciale boot ter plaatse gebracht.

De informatie die we over deze gebeurtenis bezitten is afkomstig uit een lied dat bij die gelegenheid geschreven werd. De auteur ervan was de in zijn tijd heel bekende Gentse rederijker Jacobus Hije (1667-1749). Deze geboren en getogen Gentenaar was van beroep kuiper en woonde op de Begijnengracht. Hije heeft een actieve rol gespeeld bij de heroprichting van de rederijderskamer *De Fontaine* in 1701. Zijn lied over de gaaischieting die hij zeer waarschijnlijk als ooggetuige heeft meegemaakt - hij woonde immers in de buurt - komt voor in een handschrift dat naar alle waarschijnlijkheid door Hije zelf is geschreven. Het bevindt zich sinds de negentiende eeuw in de bibliotheek van de Gentse universiteit (hs. 2421, fol. 29v-30v), maar heeft tot op heden beschamend weinig aandacht gekregen.

Wie de schieting van 1714 heeft georganiseerd vernemen we niet in de tekst van het lied.

Te Gent waren er in de 17de en 18de eeuw twee gilden actief met boogschieten, de handboogschutters van St.-Sebastiaan en de voet- of kruisboogschutters van het St.-Jorisgilde (3). Gelukkig laat de vermelding in het lied van de “staelen bogh en baut” (v. 36) toe met zekerheid te affirmeren dat het de voet- of kruisboogschutters waren die dit feest hadden op het getouw gezet.

Toch was dat niet geschied in het kader van de officiële groepering van dit soort schutters, het bekende Sint-Jorisgilde. Dit gilde was immers samen met de drie andere hoofdgilden van de stad in april 1703 afgeschaft en werd pas in 1727 terug opgericht.

Alhoewel het St.-Jorisgilde officieel in 1714 niet meer bestond, waren de schutters blijkbaar toch niet geheel inactief: ze organiseerden nog allerlei manifestaties zoals de gaaischieting op de Waldam. Over deze activiteiten van de kruisboogschutters gedurende dit “interregnum” in het bestaan van hun gilde, was echter tot op heden niets bekend (4).

Beide schuttersgilden rechtten in de regel hun “peerse” op de Kouter, maar andere locaties voor schietwedstrijden komen eveneens voor. Op de Waldam werden de “persen” opgericht op boten die op het water van de dam lagen. Er waren op de eerste dag zes gaaien die de uitdaging voor de deelnemers vormden. In de loop van die dag werden er drie afgeschoten.

Op de tweede dag kwamen dan de overige drie aan de beurt: twee kwamen ook effectief naar beneden. De ene overblijvende gaai werd bij de aanvang van de derde dag aangevuld met nog twee nieuwe.

Wie wat afschoot, wordt niet vermeld en dit is evenmin het geval voor de prijzen die vermoedelijk wel degelijk te winnen waren.

In feite is het zo dat we over dit schuttersfeest alleen de gegevens uit Híjes lied kennen. De tekst ervan die gezongen dient te worden op de wijs “trompet marijn” (5)n laten we nu volgen:

Liedeken op het schieten van ses gaeyen op den
Waeldam binnen Ghent den 25 juni 1714
Stem: Trompet marijn

Wanneer men heeft geschreven,
Seventhien hondert jaer,
En veerthiene daerneven,
In Junius voorwaer, 5
Dan isser binnen Ghent
Een schoonder spel vollent,
Als voor desen konde wesen,
Hoijt bekend.

2
Ses gaeijen sagh men reghten,
Op eenen diepen plas, 10
Die op het selve pas,
Met een schoon verckel jaght,
Daer wierden aenghebraght,
Elck verhueghden van dees vrueghde,
Wel bedaght. 15

3
‘t Geschut wiert afgheschotten,
Soo haest als men vernam,
Dat onse patriotten,
Met ‘t verckelschip aequam.

Onder het soet gheschal, 20
Van trompet en timbal,
Een gheschoncken en ghedroncken,
Eerst voor al.

4

De musickaele spelen, 25
Waeren daer abbondant,
Bassons, oboij en velen,
Die speelden seer gallant,
Soo dat door het musieck,
Een jeders hert ontwieck,
Die het saehen met behaeghen, 30
In 't publieck.

5

Men saghse lustigh schieten,
Een ieder om het best,
Om prijzen te ghenieten, 35
Naer desen vogelnest,
Met staelen bogh en baut,
En raeckten menighfaut
Dat daer stoven ende cloven,
Het hart hout.

6

Men sagh de schuijtiens drijven, 40
Den Waeldam om en d' om,
En alle vreught bedrijven,
Tot schutters lof en rom.
Daer worden oock ghesien,
Veel duijsent vremde lien, 45
Ken kan 't ghetalle van hun allen,
Niet bedien.

7

Drij gaeyen sijn ghebleven,
Tot op den tweede dagh,
Den derden dagh daerneven, 50
Nogh eenen gaeij men sagh,
Waerbij nogh sijn gheset,

Twee gaeijen, hierop let,
Die sij schotten onverdroten,
Schoon en net. 55

8

Sij hebben niet verlaeten,
Maer schotten menighsmaels,
Schoon datter vele praeten,
Ten sijn gheen aghtergaels,
Terwijl sij naght en dagh, 60
Sonder eenigh gheklagh,
Daer benevens sijn ghebleven,
Met verdragh.

9

Orlof dan, alghelijcke,
Al die dit liet aenhoort, 65
't Sij aerm ofte rijcke,
Ick bid u niet en stoort,
Dat ick int generael,
De vreughden principael,
Niet kan mellen en vertellen 70
Altemael.

NOTEN

(1) L. Hoste, "Rooigem en de Brugse Poort te Gent", *GT* 19 (1990), 114-116 en M. De Bleecker, *Binnen de Poorten van Gent* (Gent, 1999), p. 51.

(2) *Gent, Waar is de Tijd* (Zwolle, 1997), p. 472. Vermoedelijk werd er ook in #1761 een schieting gehouden, te oordelen althans naar *De vermaekelijke gay-schietinge*, een gedicht dat uit dat jaar dateert (U. Gent, G 12827 (236), maar dat ik niet heb kunnen inzien; het is vermoedelijk verloren gegaan.

(3) B. Baillieul, *De vier Gentse Hoofdgilden* (Tentoonstellingsboek, Stad Gent, 1994).

(4) J. Moulin-Coppens, *De Geschiedenis van het oude Sint-Jorisgilde te Gent* (Gent, 1982) vermeldt geen activiteiten in de tijd tussen 1703 en 1727.

(5) Deze melodie komt bij enkele andere liederen voor, soms ook als "trompet maria": cf. St. Top, M. Matthijs (e.a.), *Komt Vrienden, luistert naar mijn lied* (Tielt, 1985), p. 174 en W.L. Braekman, "Een belangrijke bundel Markliederen", *Volkskunde* 88 (1987), 1-37 (p. 36)

11. *pas*: moment. 12. *verckeljagh*: vermoedelijk een soort schip; ik heb het woord nergens anders gevonden. 26. *bassons*: fagotten; *oboi*; hobo's; *velen*: vedels. 29. *ontwieck*: ontwaakte. 36. *baut*: korte pijl voor een kruisboog. 56. *verlaeten*: opgegeven. 56. Zoals niet alle vogels die zingen nachtegalen zijn, zo zijn hier niet allemaal topschutters aan het werk. 63. *verdragh*: zoals overeengekomen. 64. *alghelijcke*: allen evenzeer. 70. *mellen*: melden.

W.L. BRAEKMAN

JEUGDHERINNERINGEN (1930-1937) AAN DE SOCIALE STADSWONINGEN IN DE LOURDESSTRAAT, NU ST-BERNADETTESTRAAT.

Oud-inwoner Victor Antheunis, geboren in de Brusselsepoortstraat, als oudste zoon van Firmin Antheunis.

Toen op 11 Januari 1930 de jongste, Marcel, geboren werd, was mijn geboortehuis te klein geworden voor ons gezin van 5 personen, vader, moeder en 3 zoons. Mijn tweede broer werd geboren in 1926.

Ons huisje aan de Keizerpoort was waarschijnlijk het kleinste van Gent.

Mijn vader was paswerker in de locomotiefstelplaats van de N.M.B.S. te Merelbeke. Daar vader aan het spoor was en een gezin had met 3 kinderen, zijn wij dan in Juni 1930 naar de Lourdesstraat gaan wonen, N° 47. Mijn broer Marcel heeft daar zijn eerste voetstappen gezet.

Het was toen al een volksrijke buurt, zoals waarschijnlijk nu nog.

Dat was dan het schooljaar 1930-1931. Wij zijn daar gekomen in de grote vakantie en dat was om te beginnen een grote verandering, want nu mochten wij op straat spelen en ravotten, iets wat aan de Keizerpoort niet mogelijk was.

Mijn eerste kennismaking met mijn nieuwe toekomstige vrienden was natuurlijk niet schitterend, want ik was nieuw in de buurt en de anderen die daar woonden waren anciens.

De eerste waar ik mee kennis maakte was Jules De Bleye. Daar ik nogal donker van huidskleur was zegde die tegen mij "Dag muurke".

Jules had toen redelijk lang haar tot in zijn nek en mijn wederantwoord was dan ook "Dag meiske".

Dit was dan onze eerste kennismaking, later zijn wij dan de beste vrienden geworden en gebleven, met nu en dan een kinderruzie.

Wij hebben samen heel de lagere school doorlopen vanaf het 1e studiejaar tot en met het 7e. En nadien ook nog de vakschool in Gent.

De eerste twee studie jaren en de kleuterklassen waren in 5 houten paviljoenen gans vanachter rechts in de tuinwijk waar nu op dezelfde plaats appartementen gelegen zijn.

Gedurende het schooljaar 1932-1933 zaten wij in het 3e studiejaar bij Mw. Verkercke en dat was dan in de eerste zijvleugel van de nieuwe stedelijke school.

De broedersschool naast cinema "Nova" was er dan nog niet. Die werd er gebouwd rond 1935. Daar hebben wij de laatste "6 weken" voor onze plechtige communie gedaan. Twee jaar daarvoor moesten wij iedere zondag, 's morgens en 's middags naar de "Braeckmanschool" op St-Amandsberg, daar waar nu het Centrum ten Berg is.

Van het schooljaar 1931-1932 heb ik een foto van het 2e studiejaar met 43 leerlingen in de klas, bijna allemaal van de parochie. Ik heb ook een foto van het onderwijzend personeel van die tijd. De bestuurder was toen Mr. Charles Dhondt, de onderwijzers waren Mr. Piet Schepens, schrijver van Noorse sprookjes, Mr. Nuytens, Mw. Verkercke, Mw. Tremerie, Juffrouw Van Wezemael en Mw. Comhaire.

Mijn vader is dan 7 jaar alle dagen met de fiets heen en weer naar Merelbeke gereden om te gaan werken, ook de zaterdag, want het was toen nog de 48 urenweek.

In die tijd waren er 4 bekende figuren in deze volkswijk.

1e Mr. Veroeven, alias Napoleon. 2e Frans de kleermaker. 3e Ene zekere Mr. De Corte, 4e Mr. Gillis, alias "De Witte".

De bekendste gezinnen van toen waren de volgende: Vereecken-Gillis- Mattheeuws- Lottefier- De Bleye- Verhoye- Van Hulle- Veroeven- Verelst- Verstraete- Laisnez- Karel De Roo, alias Mikadootje (8 of 9 kinderen)- De Kimpe- Hamelinck, enz.

In 1936 is het gezin De Regge er bij gekomen.

De sterkste sportmannen van toen waren: René Mattheeuws (worstelen), Remi Lottefier, kampioen van Oost-Vlaanderen (worstelen), Oscar Veroeven (gewicht heffen).

Van migranten gesproken, in die periode waren daar reeds veel vreemdelingen. Er waren daar enkele franssprekende gezinnen, Duitsers, zelfs een Russisch gezin, een Portugees, een Grieks (Familie Dyniacos). Dit kwam door de uitbreiding van de Gentse haven.

In het jaar 1936 zijn er zelfs Spaanse kinderen komen wonen bij adoptieouders door het uitbreken van de Spaanse burgeroorlog. Enkelen daarvan zijn er nadien zelfs blijven wonen.

Begin 1930 hebben wij de buurtspoorweg Tram 0 naar Oostakker, in opvolging van het stoomtrammeke, weten beginnen rijden.

Ook de Gentse radiodistributie is rond 1934 gestart.

In die tijd hebben wij een mooie jeugd gekend, er waren weinig of geen auto's en op de pleintjes mocht men toen nog voetballen. Zoals ik reeds zegde was die tijd een paradijs om te gaan ravotten, in die mate dat ons moeder dikwijls bleef zitten met ons eten.

Wij gingen veel gaan spelen tegen de grot van Lourdes, aan de vele grachten die daar toen tegen lagen en de zandbergen langs de Koestraat.

Ook soms aan Port-Arthur op de treinwagons van de haven. Ook nog in de Waterstraat in de lege huizen in opbouw, maar toen was het nog geen Waterstraat (bij regen veel modder).

Ons vader had een roede gemaakt, een stok met enkele lederen riempjes (in het Gents noemde men dat "Ne martinee"). Moeder wachtte ons dan af om

ons wat rammel te geven omdat we weeral zo lang wegbleven. Maar bij de eerste slag dat ze mij gaf liet ik mij vallen en huilde en kermde ik zodanig dat het arme mens niet meer dierf slaan.

Velen van dien tijd zullen het met mij eens zijn dat wij daar een mooie en onbezorgde jeugd beleefd hebben. Jan Lottefier zegt dat ook nog altijd, hij is nu 80 jaar en woont in de Zingemkouterstraat.

Rond 1936 is daar dan de familie Maurice De Regge komen wonen met 3 zoons: Eugène, Gustaaf en Georgke. De huidige schepen van de stad Gent Martien De Regge is de dochter van Gustaaf. De oudste zoon Eugène heeft Bureelhoofd geweest van Water-Gas-Elektriciteit aan het Zuid.

Wat wij ook nog gedaan hebben als kwajongensstreek was over de muur klauteren aan dat pleintje dat paalde aan de tuinen en hovingen van het margarine-fabriekje van de familie Demeester, waar het huidige restaurant "Ter Toren" gelegen is, om aan het fruit te plukken.

Er heeft daar ook een zekere Robert Becu gewoond, zoon van een brievenbesteller, die nadien nog reporter geworden is van het dagblad "Het Volk". In de beginjaren van de TV rond 1960 heeft hij zelfs nog de reportage gedaan van de "Ronde van Frankrijk", vòòr Fredje De Bruyne.

Het ongeluk aan de Hoge Weg met die fietser die onder Tram 7 voor de Darsen heb ik weest zien, ik was toen nogal nieuwsgierig. Het was geen aangenaam zicht: deze mijnheer zat nog altijd onder de tram en dat is mij nadien altijd bijgebleven, het was maar een droevige herinnering.

Ons geliefkoosd speelgoed in die tijd was een hoepel bestaande uit een oude fietsvelg met een speciaal geplooid ijzer, veel meer waren wij niet gewoon, dus ook vlug tevreden.

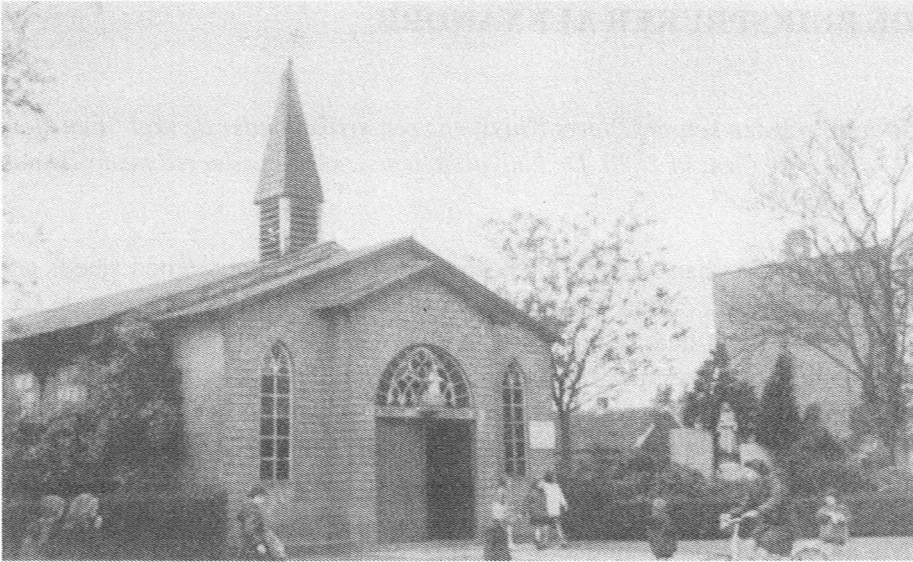
Ik ben ook twee maal in de schoolkolonie van Knokke geweest, nl. in 1933 en 1934. Daar waren houten paviljoenen welke gediend hadden in de wereldoorlog 1914-1918 als "Kriegslazarett" om gekwetste Duitse soldaten te verzorgen.

Een paviljoen is in 1935 overgebracht naar de Lourdesstraat om er het houten noodkerkje van te maken. Ik heb er de inhuldiging van bijgewoond.

Ook cinema "Nova" heb ik rond 1936 weten starten. Ik heb er de eerste sprekende cow-boyfilms gezien met John Wayne en de zangfilms met Jozef Schmidt. In deze cinema is er in 1936 een "bonte avond" geweest met de toen vermaarde Nederlandse zanger Willy Derby; ik heb nog het programma in mijn bezit.

Enkele oud-leerlingen van deze stedelijke school: Omer Laisnez uit de volkse tuinwijk en Victor Baeyens uit de Grondwetlaan en de Paviljoenweg (toen barakjes) hebben in de 2e wereldoorlog wat beleefd.

Omer Laisnez was ongeveer 20 jaar en reeds gehuwd en vader van een kind toen hij aangehouden werd op zijn werk bij Carels op den Dok. Hij is nooit

De voorlopige St.-Bernadettekerk.

naar huis teruggekomen en waarschijnlijk terechtgesteld in Duitsland rond 1944. Zijn naam staat vermeld op de herdenkingsplaat aan de ingang van de toenmalige stadsschool.

Victor Baeyens hebben de Duitsers van zijn bed gelicht op 31 Juli 1941 en naar de gevangenis van de Nieuwe wandeling gevoerd, nadien naar Breen-donk en daarna naar het Concentratiekamp van Neuengamme.

Hij is 46 maanden van huis weggebleven. Na de oorlog heeft hij 2 boeken geschreven over de kampen en heeft hij voordrachten gehouden in verschillende scholen, tegen het nazisme en om aan de jeugd te vertellen wat daar allemaal is gebeurd. Victor is overleden op 21 September 1998, hij was 78 jaar.

Jules De Bleye is in 1955 gaan werken in het "Atelier central" van de UCO in de Molenaarstraat. Daar waren wij voor de 3e maal in ons leven terug samen. Jules heeft zijn laatste jaren gewerkt in T.A.E. in Destelbergen als onderhouds-chef. Ik was reeds 13 jaar op het tekenbureau als technisch tekenaar. In 1982 is Jules De Bleye met bruggpensioen gegaan en is dan een jaar nadien overleden na een slepende ziekte. Hij was blij dat hij nog veel voor zijn gemeente ging kunnen doen, maar het heeft niet mogen zijn.

Op de begrafenis van Jules stonden we met 5 of 6 oud-leerlingen die in de dertiger jaren in dezelfde klassen van de lagere school hadden gezeten.

Ziedaar enkele mooie en minder mooie jeugdherinneringen van een oud-in-woner van de St-Bernadettestraat van de dertiger jaren.

Victor ANTHEUNIS °17-12-1923

DE BUIKSPREKER ALEXANDRE

50 Jaar geleden schreef Pierre Kluykens een artikel onder de titel "Een klein schandaal te Gent in 1820. De Universiteit schenkt een zilveren medaille aan een buikspreker".

Sedert haar ontstaan in de Middeleeuwen, zijn de Universiteiten steeds een verpersoonlijking en het zinnebeeld geweest van de Wetenschap en de Geleerdheid. Al wat daar omgaat of van daar uitgaat moet ipso facto voor het groot publiek, de stempel van de ernst en de onfeilbaarheid dragen.

Ook onze Alma Mater had, pas door Koning Willem in het leven geroepen, deze reputatie in ere willen houden en zij nam van meetaf, dank zij de vermaardheid van vele harer professoren en de degelijkheid van haar onderwijs, rang naast de oudere instellingen.

Wie met een diploma van doctor onder de arm de Gentse hogeschool verliet, mocht kranig zijn stuk staan in de intellectuele middens van het land.

Doch professoren en doctors zijn nu eenmaal ook mensen, niet volledig gepantserd tegen elke niet-wetenschappelijke factoren.

Hebben wij ten andere zelve niet kunnen vaststellen hoe bij de uitdeling van de benoemingen van doctor honoris causa na de laatste wereldoorlog, deze factoren eveneens een belangrijke rol hebben gespeeld?

Doch het meest typisch en minst glansrijk staaltje hiervan werd ons in 1820 geboden toen de Academische Senaat van onze Hogeschool een zilveren medaille aan een ... buikspreker toekende!

In het begin van de vorige eeuw was de Schouwburg nog geen eigendom der stad. Hij werd uitgebaat door een private vereniging die er jaarlijks de directie van toevertrouwde aan wie vermetel genoeg was om zijn kans te wagen. Meestal liep het avontuur slecht af en men heeft voorbeelden gekend van bestuurders die manu militari gevangen gezet werden daar zij er op het kritiek ogenblik van onder gemuisd waren. Voor het seizoen 1819-1820 had een zekere Le Borne, niettegenstaande de menigvuldige tegenslagen van zijn voorgangers, de directie aanvaard: hij zou het zich ten andere beklagen daar hij het seizoen zou afsluiten met een tekort van ruim zeven duizend goudfrank.

Dankzij een handige propaganda en een gunstige voorstelling der programma's, was alles normaal, t.t.z. zonder te grote verliezen, gedurende de eerste tien maanden verlopen. Le Borne had zelfs de bekende bariton van de Munt-schouwburg, Darboville, er toe kunnen overhalen, twee voorstellingen te geven te Gent, en het succes was zeer groot geweest. Le Borne had ten andere van de komst van Darboville gebruik gemaakt om de prijzen der plaatsen te verdubbelen.

Maar midden Maart beschikte hij niet meer over voldoende gelden om een degelijke troep uit te nodigen en moest hij beroep doen op een Engelse troep kunstmakers die het weinig talrijk opgekomen publiek op een soort foorspektakel vergastten.

Het seizoen dreigde aldus, net als de voorgaande, op een fiasco uit te lopen toen hij de hand kon leggen op een personage die, volgens zijn vooruitzichten, heel wat zaad in het leeg bakske van de Schouwborg zou brengen, de vermaarde buikspreker Alexandre.

Voor Le Borne, die maar een middelmatige directeur was, doch zeer behendig was op gebied van propaganda, was het optreden van Alexandre een kolfje naar zijn hand. Deze buikspreker bezat immers stapels certificaten, afgeleverd door vorsten, prinsen, prelaten en geleerden, en met een dergelijk materiaal zou het maar kinderspel zijn gans de stad naar de Schouwborg te doen stromen.

De pers, op de hoogte gebracht van de talloze onderscheidingen van dhr. Alexandre nam gretig de haar medegedeelde communiqués op en speelde aldus volledig in de kaarten van Le Borne en van Alexandre.

Op 17 April mochten de Gentenaars in hun dagblad lezen: "Den heer Alexander, vermaerden buykspreker, uytmuntende door zijne buytengewone begaafdheden, zoo wel als door zijn persoonlijke hoedanigheden, die hem van wegen de doorluchtigste princen en van de grootste geleerde zoo vleyende als talrijke bewijzen hebben verdient, is in deze stad aangekomen en zal eerst dags een vertooninge doen van zijne oeffeningen van buyksprekerie ofte schynbare spraeke, gelijk men de konste noemt die den gemelden heer bezit in een graed, waer toe noch geen anderen is konnen geraeken".

De Journal de Gand had op 13 April nog meer lof toegezwaaid aan de beroemde gast en verklaarde dat nog nooit een kunstenaar zovele certificaten van prinsen, geleerden, enz. had kunnen bijeenkrijgen, die allen het bewijs brachten van zijne buitengewone gaven op gebied van buiksprekerij, "physiologie" der stem en akoustiek, verheven talent, nederigheid en weldadigheid.

Een paar dagen nadien kondigt de Gazette van Gend zijn optreden aan in de Schouwborg: "De heer Alexander zal zondag aenstaende, op den grooten theater eene vertooninge geven van buyck-spraeke ofte stem-bazuyninge welke konste hij in de uysterste volmaektheyd bezit.

Inmiddels was hij reeds opgetreden in 'n paar private clubs der stad en had er volgens de Journal de Gand enorm succes geogst "par l' étonnante flexibilité de son organe, la variété de ses inflexions et l' étendue de la faculté qui constitue son talent".

Zijn optreden in de Schouwborg werd nochtans geenszins een triomf. Er was minder volk dan verwacht en in de ruime zaal gaven zijn "buik- of stembazuyningen" niet ten volle voldoening aan het publiek.

De pers is ten andere wat kalmer geworden en haalt opnieuw de stapel attesten aan om dan over het spektakel zelf maar weinig uit te weiden: “alderlevendigste toegejuugd”, “a réuni tous les suffrages”.

Zij kondigt meteen een nieuw optreden aan van de buikspreker, ditmaal in de zaal van de Sodaliteit, welke volgens het programma van de heer Alexander, beter geschikt is voor wat hij zijn “illusions vocales” noemt.

Het succes moet flauw geweest zijn, want er wordt in de dagbladen geen gewag gemaakt van deze tweede voorstelling.

Alexandre vertrok vervolgens naar Brugge en Oostende en liet op 19 Mei langs de Journal de Gand aan het Gents publiek weten dat hij nog een paar dagen in de stad zou vertoeven en voorstellingen zou geven bij degenen die het hem zouden aanvragen, zoals zovele monarchen en geleerden het reeds elders hadden gedaan.

Het is toen dat onze Universiteitsprofessoren op het idee kwamen dat zij het voorbeeld van al die buitenlandse geleerden moesten volgen; zij nodigden de buikspreker uit die natuurlijk het voorstel gretig aanvaardde, met de heimelijke hoop hier ongetwijfeld een nieuw certificaat voor zijn rijke verzameling los te krijgen.

De uitslag overtrof echter al zijn optimistische verwachtingen. Dhr Alexandre kreeg meer dan een doodgewoon certificaat: hij kreeg een zilveren medaille welke de Hogeschool speciaal voor hem liet slaan met volgend opschrift: “Quod sono vocis scite modulando, sive haec naturae dos sit, sive artis, notiss. Autakoustikos legibris aut inludis aut inludere videtur”.

Het was de Gazette van Gend die er het eerst het nieuws van onder het publiek verspreidde: “Den academiquen senat van onze Universiteyt zyne hoogste voldoeninge willende betuygen over de bewonderensweirdige konstvertooningen door den vermaerden buikspreker Alexander in verscheyde zoo openbaere als bezondere byeenkomste alhier gedaen, heeft dien heer vereert met een zilveren gedenkpenning”.

Deze beslissing van de Academieraad werd fel gehekeld en bekritiseerd te Gent.

Men oordeelde terecht dat het buikspreken enkel een goocheltoer was zoals koordendansen, een foorspektakel tot ontspanning van het volk, en dat de professoren wijzer hadden gehandeld door hunne gedenkpenningen te bewaren om een of andere geleerde of universitaire laurea te belonen.

“Le Véridique de Gand”, een plaatselijk dagblad dat slechts gedurende twee jaar verscheen (van November 1818 tot September 1820) en steeds de opinie voorstond welke niemand deelde, vloog onze bekritiseerde en bespote professoren ter hulp.

De Heer Alexander, schreef het blad, heeft waarschijnlijk ophef gemaakt. Zijn talent is zeer groot en het nut van zijn kunst zal vroeg of laat naar waarde

worden geschat. Onze Hogeschool is slechts deze beoordeling vooruitgelopen.

Het publiek oordeelde er echter heel anders over en wellicht zullen onze professoren, eens de eerste indruk van de gezellige avondvertoning voorbij, zich hun te enthousiast gebaar bitter hebben beklaagd.

Pierre KLUYSKENS

Naschrift van de Redactie

De kranten hadden het over Alexander, in feite moest dit Alexandre zijn, want de ware naam van deze Fransman die op 18 November 1796 te Parijs geboren werd luidde:

Nicolas Marie Alexandre Vattemare.

Hij was niet alleen buikspreker, maar ook chirurg.

Hij stierf op 7 April 1864.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 29-30-31 MEI

29 Mei 1476

Akte van Karel de Stoute waarbij “De Fonteyne” het recht krijgt andere Rederijkerskamers te “confirmeren”.

29 Mei 1543

Frans Van Pottelsberghe legt de eerste steen van de nieuwe kapel van het Kinderen Alijnshospitaal.

29 Mei 1749

Dood van Jacobus Hije.

Dichter die een belangrijke rol speelde bij de heroprichting van “De Fonteyne” in 1701.

Hij werd geboren in Gent op 14 Mei 1667.

Hij woonde op de Begijnengracht en verdiende als kuiper de kost voor zijn groot gezin.

Hij nam deel aan veel van de door de Kamer uitgeschreven wedstrijden en schreef enkele toneelstukken die opgevoerd werden in het “Gangskén”. Hij schreef o.m. een stuk over de bedelaars bij den “Ackergemschen Ommeganck.”

29 Mei 1798

In de Tempel der Rede (anders gezegd de Baudelookapel) vieren de Republikenen het feest van de Erkentelijkheid.

's Avonds is er een banket met meer redevoeringen dan gerechten, o.m. een redevoering "au sexe féminin dont la mission consiste à inculquer les sentiments républicains aux hommes."

29 Mei 1800

Het Stadsbestuur treft maatregelen om een einde te stellen aan de vervolgingen waarvan de Joden in onze stad het slachtoffer zijn en herinnert aan de beginselen van vrijheid en gelijkheid voor alle burgers en dus ook voor de Joden.

29 Mei 1835

Geboorte in Gent van Edward Pynaert.

Na het Atheneum ging naar de school van Louis Van Houtte en was er een van de eerste afgestudeerden.

In 1861 werd hij benoemd tot leraar aan de Tuinbouwschool.

In 1869 kwam hij in dienst van Jan Van Geert, trouwde met zijn dochter en zette het bedrijf van zijn schoonvader verder.

Hij was medestichter van het tijdschrift "Revue de l' Horticulture Belge et Etrangère".

Richtte een tuinbouwbedrijf op aan de Keizerpoort tussen de twee Scheldearmen. Op de gronden van zijn bedrijf kwam later de rubberfabriek van Laroche-Lechat.

Gemeenteraadslid van 1885 tot 1895.

Dood in Oktober 1900.

29 Mei 1862

Dood van Adolphe Bartels.

Hij werd geboren te Gent op 24 Augustus 1802.

Zijn vader was een Duitser die op het einde van de 18e eeuw naar België gekomen was en hier een Louise Mosselman huwde.

Adolphe was de oudste van hun 3 zonen. Hij studeerde aan het Lyceum in Brussel.

Hij werd hoofdredacteur van het agressieve, tegen de Hollanders gericht, blad "Le Catholique des Pays-Bas".

Wegens zijn acties tegen de regering van Willem I werd hij in April 1830 veroordeeld tot 7 jaar verbanning.

Hij keerde terug na de Omwenteling maar moest na 1 jaar reeds het land opnieuw verlaten wegens zijn republikeinse ideeën.

Hij kwam later terug als medewerker van “Le Courrier de l’ Escaut” en “Le Journal des Flandres”.

Hij bleef zijn standpunten getrouw en moest in 1839 terechtstaan wegens op-hitsing tot gewapend verzet.

29 Mei 1888

Dood van Joseph Jacques Kerfyser. Hij werd geboren op 1 Juli 1833.

Net zoals zijn vader Pierre Joseph, die het Casino op de Coupure bouwde, was hij aannemer-architect.

In 1854 werd hij voorzitter van de kruisboogmaatschappij “Willem Tell”.

Vanaf 1882 was hij liberaal gemeenteraadslid.

29 Mei 1897

Het warenhuis van “Vooruit” op de Vrijdagmarkt gaat in de vlammen op.

Nog geen 3 jaar voordien, namelijk op 18 November 1894, was het ingehuldigd.

Een foto van de brand is te zien in “Archiefbeelden Gent Centrum”- p.31.

29 Mei 1934

Commissaris Luysterborgh gaat in het Noordstation in Brussel “Johannes de Doper” afhalen met het ontvangstbewijs dat opgestuurd werd door de dief van het paneel.

29 Mei 1970

Het vernieuwd Schoolmuseum wordt overgebracht naar een vleugel van de St-Pietersabdij.

Dit uniek museum was aanvankelijk in het “Straatje van Berouw” en werd in 1924 gesticht door Michel Thiery.

30 Mei 1035

Dood van Boudewijn IV (à la Belle Barbe. Ook nog Le Barbu en Schoonbaard).

Deze 6e Graaf van Vlaanderen was nog minderjarig toen zijn vader Arnold de Jonge stierf. Er brak een burgeroorlog uit, maar wanneer hij op ouderdom gekomen was om zich aan het hoofd te stellen van zijn troepen, bracht hij orde in de zaak en stelde hij alles onder zijn autoriteit.

Interieur van de winkel van "Vooruit". Foto Amsab.

Bij de oorlogen die hij voerde tegen de Koning van Frankrijk en de Keizer van Germanië bekam hij een eervolle vrede en een vergroting van zijn territoriale souvereiniteit.

Op het einde van zijn carrière kwam zijn enige zoon (Boudewijn V) in opstand tegen hem en moest hij schuil zoeken bij Richard Van Normandië.

Deze prins kon de opstandige zoon er toe dwingen “d’implorer le pardon paternel”. Boudewijn IV verzamelde gans het Hof in Oudenaarde en daar, in aanwezigheid van de meest precieuzen relikwieën en van de Bisschop van Noyon, zwoeren vader en zoon verzoening en vrede.

Hij stierf na 48 jaren geregeerd te hebben en werd begraven in de kapel van de St-Pietersabdij.

30 Mei 1530

Ondertekening van het contract tussen de Nering der Vrije Schippers en Christoffel Van den Berghen voor de bouw van het Schippershuis.

30 Mei 1582

Lambert Daneau geeft zijn eerste “Latijnse oratie” aan de Calvinistische Universiteit.

Deze Fransman die geboren werd rond 1530 had Theologie gestudeerd bij Calvin in Genève. In 1583 vertrok hij reeds naar Frankrijk om daar Theologie te doceren.

Hij stierf er in 1595.

30 Mei 1602

Abt Delrio krijgt de toelating van de Abt van de St-Pietersabdij om de refuge van Baudeloo om te vormen tot een klooster met kerk, klokketoren en kerkhof.

30 Mei 1792

Opening in het Stadhuis van een tentoonstelling van schilder-, beeldhouw- en tekenkunst.

Het reglement van de expositie vermeldt dat onbetamelijke stukken zullen geweigerd worden. De tijden zijn toch wel veel veranderd. De dag van vandaag volstaat het iets-volledig ten onrechte trouwens- “kunst” te noemen omdat om het even wat zou toegelaten worden. Wie zou het nu nog durven wagen de “artistieke vrijheid” aan te tasten?

30 Mei 1863

Afschaffing van het vondelingengesticht, anders gezegd het “Rolleke”.

Het werd in Gent ingericht in 1820 en werd ondergebracht in oude gebouwen van Sint-Jan-ten-Dulle.

De rol bestond uit een soort tabernakel ingewerkt aan de gevel van een huis. Het toestel draaide rond een verticale spil, was cilindervormig en open langs de straatkant. Er stond een wijmen mandje in om het verlaten kind in op te vangen. Werd er een wichtje ingelegd, dan rinkelde er binnen in het gesticht een bel. Het toestel werd een halve toer gedraaid en het kindje verliet, voor misschien altijd, zijn moeder. Gewoonlijk vond men in zijn luiers, als bewijsstuk een geschrift of een voorwerp: een prentje, een stuk van een speelkaart, een paternoster, een teerling, enz. Het kind kreeg gewoonlijk de naam van het ingesloten bewijsstuk. Als de moeder later het kind terug wilde moest zij de beschrijving van het voorwerp geven met de datum waarop het achtergelaten werd.

De meerderheid der vondelingen waren zieke kinderen. Meer dan 60% stierf vooraleer zij 3 maanden waren en bijna 90% vooraleer zij 2 jaar werden.

De latere bestemming van het “Rolleke” is voldoende bekend.

30 Mei 1243

Dood van Fulco Utenhove.

Hij was kanunnik in Rijsel maar stichtte hier in 1201, samen met zijn zuster Geertrui, haar dochters en enkele andere godvruchtige vrouwen het Utenhove-Hospice, toen “Sancat Maria in Gandave” geheten.

Het was gelegen aan de Leie nabij St-Michielskerk.

Hij was de eerste die aan de Koning van Frankrijk de ontevredenheid durfde uitdrukken wegens het gevangen houden van Johanna en Margareta van Constantinopel.

Hij stierf na een jarenlange ziekte in de Bijloke.

31 Mei 1478

Dood van Jean IV, de 58e Abt van de St-Baafsabdij.

Zijn ware naam was Jan Van Sycleer (Syclers). Zijn vader, eveneens Jan, was apothecaris.

Hij werd tot abt verkozen op 2 April 1470, maar deze benoeming werd slechts door de Paus bekrachtigd in Januari 1472.

Hij werd begraven in de hoofdbeuk van de abdijkerk.

31 Mei 1680

Dood van Ignace Van Grobbendonck, de 11e Bisschop van Gent.

Geboren te 's Hertogenbos in 1625, werd hij hier geïnstalleerd als bisschop op 9 Januari 1680. Zijn episcopaat alhier was het kortste, het duurde nog geen 5 maanden.

31 Mei 1698

Opening van de eerste stadsschouwburg met de opvoering van "Thésée" van Lully.

In 1688 had de Stad de gronden gekocht van de St-Sebastiaansgilde en er een Pickerije (Manege) gebouwd. In 1698 werd deze omgebouwd tot een toneelzaal.

Deze datum kan beschouwd worden als het begin van de Gentse Opera.

31 Mei 1793

"Ten Stadhuysse van Gend is, ter Vergaederinge van de Heeren Tresoriers-Generaels, midsgaders de Heeren geauthoriseerde Tresoriers tot het ontfangen der Patriotque giften, ten dienste van Syne Keyserlyke en Koninglyke Majesteyt, in het Departement van Gend geopend eenen Bureau tot het ontfangen der selve Giften, voor het voortsetten van den tegenwoordigen Oorlog."

Bedoeld wordt de oorlog van de Oostenrijkers tegen de Fransen.

31 Mei 1819

De orgels van de kapel van de Abdij van Baudeloo worden voor de som van 3.600 gulden verkocht aan de kerk van Vlaardingen.

31 Mei 1879

Geboorte van Leon De Keyser.

Deze veelzijdige man was o.m. architect. Hij werd geboren in de St-Machariusstraat als zoon van een smid. Het gezin verhuisde later naar de Begijnengracht waar moeder De Keyser een hoeden- en klakkenwinkeltje opende.

Leon volgde gedurende 5 jaren met succes lessen aan onze Academie waar hij als leraar Charles Van Rysselberghe heeft en als medestudent Geo Henderick. Het mag wel merkwaardig genoemd worden dat deze architect in de vergetelheid geraakt is. Hij heeft hier nochtans heel wat mooie gebouwen gezet, zoals meerdere Art-Nouveauhuizen op de Clementinalaan, de zogenaamde "villa's", ook enkele merkwaardige huizen in de Borluutstraat.

En oude Gentenaars, weet gij het nog? Onze goede cinema "Oud Gend" met op de muren geschilderde afbeeldingen van oude stadsgezichten?

Het was Leon De Keyser die een oud gebouw, daterend van 1845, volledig herbouwde en dat in Januari 1910 zijn deuren opende onder de naam "Brasserie-Concerts-Cinéma Oud Gend", een cinema die later zou herdoopt worden in Cinema "Century" en helaas ook het slachtoffer werd van de kaalslag aan het Zuid.

Wij zegden: een veelzijdig man, inderdaad, in de privé was hij architect, maar daarnaast werkte hij gedurende 34 jaren bij de Belgische Spoorwegen, aanvankelijk als tekenaar, later als Chef van het tekenbureau. Onder zijn leiding werden de stations van Knokke en Blankenberge ontworpen.

Dat belette hem niet, tussendoor, met zijn broer Albert een handel in ijzerwaren op te richten in de Burgstraat, een zaak die bekend zou worden als de "Quincaillerie De Keyser".

Leon De Keyser stierf in 1946 op 67-jarig leeftijd.

Hugo COLLUMBIEN

ZILVERHOF GENT. DIT BESTAAT NIET MEER

Dit merkwaardige huis maakte deel uit van drie huisjes gelegen in het Zilverhof.

Dit schilderachtige huis paste wondermooi in de omgeving van de Lieve en de in het kader passende Academiebrug.

De achterkant van dit huis paalde aan de Lieve, en maakte deel uit van "Un coin pittoresque au quai Saint-Antoine rue de la Liève près du Rabot. Maisons de la fin du XVII siècle remaniements du XVIII siècle" aldus het "Album du Vieux Gand par Paul Bergmans et Armand Heins". Plaat XXXV.

"De Gentse Commissie voor Monumenten werd in de tweede helft van november 1972 om advies gevraagd in verband met het slopen van de huisjes. Maar in juli-augustus was reeds met het slopen een aanvang genomen" aldus de krant "Het Volk, vrijdag 22 december 1972".

Voor het huis volledig werd gesloopt werd van de trogwulf in de woonkamer, een perspectief en opmeting uitgevoerd op 15-11-1972, door een leerling aan de toenmalige Hogeschool Sint-Lucas Architectuur Zwartzustersstraat-Gent. De moerbalken uit de woonkamer werden verwerkt in een nieuwbouw te Aarsele.

Roger TUYTSCHAEVER

Zilverhof. Toestand op 25 maart 1971. Foto Roger Tuytschaever.

Zilverhof. Achterkant aan de Lieve. Toestand op 13 maart 1971. Foto Roger Tuyschaever.

JAN VAN DEN EEDEN

In het "Zondagsblad", een bijblad van "Vooruit" verscheen op 17 Maart 1918 in de reeks "Verdwenen Toondichters. Kleine studiën" een artikel over Jan Van den Eeden.

't Mag wel gezegd worden: De Gentenaars mogen terecht met fierheid op de rij toondichters wijzen, die in hunne stad hebben geleefd, die er hunne muzikale studiën volbrachten en de kunstkroon van den lande met de schitterendste parels versierden.

Geen enkele stad in gansch België kan moeilijk met Gent in vergelijking treden. Behooren ze niet immers tot Gent, de verdwenen toondichters als: Mengal, Gevaert, Miry, Waelput, Van Gheluwe, Van Duyse, Blaes, De Vos, Heckers, en meer anderen? - zonder van de levenden te wagen als: Roels, Vander Meulen, Lebrun, Herberigs, Hullebroeck, Van der Haeghen, Franz De Vos, D'Hoedt, Uytenhove, Moeremans, Hoefman, Guillemy, Criel, De Sutter en anderen, wier naam mij niet dadelijk onder de pen komt.

Zelfs Emile Mathieu, de sympathieke bestuurder van het Gentsch conservatorium, dient hier aangehaald te worden. Alhoewel niet te Gent geboren, noch er zijne loopbaan begonnen, heeft hij door zijn jarenlang verblijf in onze stad ten volle burgerrecht verkregen en weet zich immer door zijne belangstelling en werkzaamheid in de muzikale beweging verdienstelijk te maken.

Toen Emile Mathieu voor de tweede maal, in 1873, voor den Prijs van Rome mededong, verkoos hij den Vlaamschen tekst der cantate: *Torquato Tasso's dood*, en behaalde er den tweeden prijs mede.

Later heeft deze geleerde componist nog meer dan eens Vlaamsche poëmas getoondicht.

Op zulke schaar toondichters mag Gent trotsch zijn, en al is Gent maar eene fabriekstad, eene "grande usine", eene "ondichterlijke stad", zoals men eens spottend heeft durven zeggen, de Kunst wordt er niet te min hoog in eere gehouden, en zulks op eene wijze, die alom eerbied en bewondering afdwingt. De feiten bewijzen het overigens genoeg.

Dit gezegd zijnde, wil ik hier, als slot mijner negende en laatste kleine studie over verdwenen Vlaamsche toondichters, een en ander neerschrijven nopens het leven en de werken van den Gentschen componist Jan Van den Eeden.

Jan Van den Eeden werd te Gent geboren den 25 December 1842. Zijn vader was schoenmaker van stiel en had in den loop van verdere jaren voor een talrijk kroost te zorgen(1). In onze kinderjaren woonde de familie Van den Eeden op den hoek der Goudstraat en der Sinte Catharinastraat, in het huis dat thans nummer 16 draagt.

Zeer vroeg reeds veropenbaarden zich bij den jongeling veel lust en aanleg tot de muziek en weldra mocht hij den gelukkigen dag begroeten, waarop zijne ouders er in toestemden hem de leergangen der muziekschool te laten volgen. Het duurde niet lang of hij onderscheidde zich in zijne studiën, en geleid door uitstekende meesters als Karel Miry, Hanssens en anderen, mocht het hem gelukken alda in verschillende cursussen de eerste prijzen weg te dragen. Zoo was hij, onder andere, in 1858 laureaat in den leergang van kamermuziek; in 1859 in deze van samenzang, en in 1860 in deze van piano.

Intusschen legde Jan Van Eeden zich met veel wilskracht toe op de studie der compositie en liet zelfs nu en dan reeds iets van eigen schepping kennen, dat door frisheid en oorspronkelijkheid veel voor de toekomst beloofde.

In 1865 waagde Jan Van den Eeden het voor de eerste maal deel te nemen aan den kampstrijd voor toonkunde, gezegd: Prijs van Rome. Voor zijne cantate verkoos hij het Vlaamsch poëma van Emmanuel Hiel, *de Wind*; doch hij mocht zich in geene bekroning verheugen; het was zijn mededinger, Gustaaf Huberti, die primus werd uitgeroepen.

Jan Van den Eeden liet zich door dien tegenslag niet ontmoedigen. Met nieuwen moed en taaien wil zette hij zich opnieuw aan den arbeid, en in 1867, nam hij voor de tweede maal deel aan den muzikalen wedstrijd. Ditmaal was het Vlaamsch gedicht: *het Woud* door drie mededingers verkozen, namelijk door Hendrik Waelput, Leo Van Gheluwe en Jan Van den Eeden.

't Was een zeer geduchte strijd, waaruit Hendrik Waelput, die voor de eerste maal aan eenen kampstrijd voor den Prijs van Rome deelnam, glansrijk als overwinnaar te voorschijn trad.

Wel kon deze tweede mislukking bij anderen eene ontmoediging hebben te weeg gebracht; doch bij Jan Van den Eeden was daarvan geene spraak. Integendeel, konden die tegenslagen hem wel eens een oogenblik pijnlijk aan het hart doen, hij wist zichzelf moed in het werk en hoop in de toekomst in te boezemen. "Opnieuw aan den arbeid!" klonk de leus, en gesterkt door een onverzettelijken wil, toog de jeugdige toondichter ditmaal naar den beslissenden strijd, die in 1869 plaats greep.

Thans was de zegepraal aan Jan Van den Eeden!

Met algemeene stemmen der jury werd hij primus voor den Prijs van Rome uitgeroepen, met de Vlaamsche cantate: *Faust's laatste nacht*.

Zijne mededingers: Emile Mathieu, thans bestuurder van het Conservatorium te Gent, en Felix Pardon, bekwamen den tweeden prijs in verdeling; Willem De Mol, eene eervolle melding.

Aangaande het werk waarmede Van den Eeden aan den prijskamp had deelgenomen, lezen wij in de *Gazette van Gent* (nr van 26 Juli 1869) de volgende regelen:

"De Echo du Parlement spreekt met veel lof van de cantate, waarmede de heer

Jean Vanden Eeden (Gent, 1842-Bergen, 1917) was directeur van de muziekacademie en vervolgens van het conservatorium van Bergen. Portret door Auguste Danse (1829-1929), uit Paul Bergmans, *Notice sur Jean Vanden Eeden*, Brussel, Hayez, 1924, B.U.M.:10/B 1.

Van den Eeden den eersten prijs heeft gewonnen. Het werk zijner drie mededingers werd eerst uitgevoerd, hetgene van onzen stadsgenoot kwam het laatste. De gedachte die er in voorkomt, is onderscheiden; tot de kleinste bijzonderheden zijn met zorg bewerkt, vooral het eindkoor is een grootsch gewrocht, dat een diepen indruk maakte. De toejuichingen die uitbraken, waren eenparig en langdurig. De personen, die de solos der cantate van den heer Van den Eeden hebben gezongen, zijn: Mej. Goffaerts, de heeren Warnots en Blauwaert.” (2)

Bij het vernemen van de zegepraal van Jan Van den Eeden, schreef de *Gazette van Gent* reeds in haar nummer van 24 Juli 1869, het volgende, dat wij om zijne belangrijkheid aanteekenen:

Doch, bij de uitvoering voor de jury, scheelde het niet veel, of Van den Eeden onderging eene nieuwe mislukking, want in de *Gazette van Gent* (nr van 29 Juli 1869) staat dienaangaande het volgende te lezen:

“De heer Fétis, voorzitter van de jury, wilde den prijs toekennen aan den eenigen Waalschen componist: hij wilde Van den Eeden buiten kampstrijd sluiten omdat deze geene uitvoerders voor zijn werk had. Immers de *Melomanen*, op wien hij gerekend had, waren verhinderd geworden om op hunnen post te zijn. Dit hoorende, zocht de heer De Mol, een der mededingers in den prijskamp, in de zaal zelve 7 zangers op, die aan de piano de partitie van Van den Eeden op zicht gezongen hebben.”

“Nog meer: wanneer Van den Eeden van vermoedheid en overspanning niet meer voort kon, heeft de heer De Mol hem vervangen en de uitvoering verder onder zijn bestuur voortgezet. Kon men broederlijker handelen?”

Voorwaar, dat moeten heerlijke daden geweest zijn!

Verdienden de zangers aller lof, om op staanden voet en zonder eenige voorbereiding de uitvoering van Van den Eeden's werk aan te gaan en daarbij tot een goed einde te brengen, dan diende ook Willem De Mol geprezen te worden, die, ofschoon zelf een mededinger in den kampstrijd, zijn gevoel van solidariteit getrouw bleef en, aldus niet aarzelde het werk van een medekamper te helpen uitvoeren, dat hij, zonder hij het wellicht zelf vermoedde, naar de zegepraal leidde! (3)

Zeggen wij nu een woord over de “inhaling van den Primus”:

Deze inhaling geschiedde den Maandag, 26 Juli 1869, aan de Zuidstatie. De toeloop van volk was buitengewoon groot en vooral in de straten langs waar de stoet zou gaan, was de doorgang zeer moeilijk. De inwoners hadden hunne huizen met vaandels en opschriften versierd, en elkeen stond verlangend naar de komst van den Primus te wachten. 't Was nogmaals een hoogdag in de Kunst, een dag van rechtmatige blijheid en fierheid in ons oude Gent, een dag van zegepralende vereering van een kind uit het volk, een dag van zegetocht in de kunst, waarvan onze geboortestad reeds zoo dikwijls getuige was geweest.

Eindelijk naderde de stoet...

Alle maatschappijen of vereenigingen waren met vaandel of kartel vertegenwoordigd, terwijl militaire en burgerlijke muziekkorpsen door opwekkende marschen nog meer de blijde stemming der opeengepakte nieuwsgierigen verhoogden. De groote klok op het Belfort luidde triomf en de beiaard wierp zijne vroolijke deuntjes den primus te gemoet.

Jan Van de Eeden zat in open rijtuig, nevens zijn vader, en in gezelschap van den romanschrijver Hendrik Conscience en den dichter Emanuel Hiel.

Langs alle kanten stegen hoezeegeroep en jubelkreten uit de menigte op, en moeten wij de dagbladen van dien tijd gelooven, dan was de inhaling van Jan Van den Eeden veel meer dan een officieële intrede; het was een zegepralende intocht en eene ware volksbetooging; 't was het volk zelf, dat zijn eigen kind wilde vereeren!

Door een drukke menigte heen, kwam eindelijk de stoet aan het stadhuis. Daar werd de overwinnaar door den schepen van openbaar onderwijs, M. Aug. Wagener, omringd door leden van het magistratuur, ontvangen en hartelijk geluk gewenscht. In eene kernachtige Vlaamsche improvisatie, maakte de spreker den lof van den gelukkigigen toondichter en spoorde hem aan om met iever op de kunstbaan voort te gaan, opdat hij eens door zijne gewrochten een groot meester worden zou tot roem der Kunst en van het land.

ZONDAG 24 MAART 1918

Een gouden gedenkpenning zou Van den Eeden door het Gemeentebestuur overhandigd worden, als eene blijvende herinnering aan zijne zegepraal, en de eerewijn werd vervolgens den overwinnaar aangeboden. Jan Van den Eeden was zoodanig ontroerd, dat hij geen woord uitspreken kon.

Als dank voor het eerbewijs, greep hij de hand van den schepen en drukte ze vurig in de zijne.

Daarop verliet men het stadhuis en richtte de indrukwekkende stoet zich naar het lokaal der *Melomanen*, alwaar meerdere huldebewijzen den primus wachtten.

Het was M. Motte, voorzitter dier maatschappij, die den jongen toondichter verwelkomde, en terwijl hij deze eene prachtige lauwerkroon overhandigde, zegde hij in zijne aanspraak, onder meer:

“Uwe overwinning verwekt des te meer vreugd, omdat gij een zoon uit het volk zijt. Op uwen doortocht heeft het volk u toegejuicht, als het kind uit zijn schoot opgegroeid, dat zich door eigen kracht tot kunstenaar had weten te verheffen”.

Nu trad Hendrik Conscience vooruit. In een gespierde en ongezochte taal, hem eigen, sprak hij voor de vuist eene merkwaardige redevoering uit, die op de talrijke aanwezigen diepen indruk maakte, en waarvan wij hier een groot deel laten volgen:

“Ik kom hier mijne gelukwenschingen bij die der heele stad Gent voegen. Van den Eeden leerde ik kennen hier in den tuin der *Melomanen*, tijdens het Nederlandsch taalcongres, en ik voelde mij in bewondering opgetogen bij de uitvoering zijner cantate *de Wind*. Nooit vergeet ik den indruk, welken dit heerlijk gewrocht op mij maakte, en de Noord-Nederlandsche letterkundigen, die met mij tegenwoordig waren op het feest, deelden met mij in de onuitsprekelijke bewondering, die de uitvoering mij afdwong”.

En Gent zal, hoop ik alsdus voortgaan; aan zijne kunstkroon zijn er nooit paarden genoeg, nog andere moeten er worden aangehecht. Maar, mijne heeren, vergeet het niet: het is bij middel der Vlaamsche taal, het hechte bolwerk der nationaliteit, dat er voor Vlaanderen op roem in de toekomst te rekenen is. Dat deze waarheid onuitwischaar in uwe harten geprent blijve. Volgen wij het roemruchtig voorbeeld onzer vaders; weinige volkeren mogen wijzen op een verleden, zoals het onze, maar ook zijn wij aan dat verleden verschuldigd om aan onze vaders gelijk te blijven!

“Toen ik voorbij uwe muziekschool reed, was ik getroffen door de nederigheid van het gebouw, maar ik zegde tot mijzelf; “Daar binnen moeten toch groote schatten berusten.” En, inderdaad, heeft de Gentsche muziekschool niet Gevaert, Miry, Waelput, Van Gheluwe, Van den Eeden en menige anderen opgeleverd, wier namen wij met eerbied en dankbaarheid moeten vermelden?”

Van den Eeden, gij zult op die baan, geleid door zulke voorgangers, moedig voortstappen. Ik wensch u geluk op dezen kunstweg; Gij zijt geen eenvoudig soldaat meer, nu zijt gij generaal, en uwen staf hebt ge met eer veroverd!”

Nog nam de advokaat Julius Vuylsteke het woord, om namens het *Willems-Fonds* zijne gevoelens van hulde aan te bieden. In zijne rede zegde de spreker onder andere: “Men heeft het u gezegd, gij hebt het kunnen ondervinden aan de geestdriftige toejuichingen, die u begroetten, hoe gelukkig, hoe fier de stad is over de nieuwe zegepraal van een harer kinderen.”

“Maar niet Gent alleen, geheel Vlaanderen juicht over uwen triomf, omdat het als Vlaming is dat gij gezegevierd hebt, omdat gij u in deze omstandigheid niet afgescheiden hebt van het volk, waartoe gij behoort, omdat gij hulde gebracht hebt aan het levensbeginsel van het volk, aan zijne taal.”

“De taal van Vlaanderen door velen veracht, verworpen, verheft zich langzaam, aan de hand der machtige kunst, waarin gij, nog zoo jong, reeds onder de meesters eene plaats verworven hebt. Onder de vleugelen dier kunst heeft die taal zich mogen vertoonen in plaatsen en omstandigheden, waaruit het dwaas vooroordeel haar als ‘t waare verbannen had. En onze kunst en onze taal, zij hebben er te samen geschitterd en gezegepraald, de eene met de andere. Ga voort, Van den Eeden, in die baan. Is de Kunst groot en schoon door haar zelve, dubbel groot en schoon is zij wanneer zij zich dienstig maakt aan het goede en aan het recht. En wat verhevener taak kan men uitdenken dan mede te werken aan de verstandelijke en zedelijke herleving van het volk en er zich geheel en al aan te wijden!”

“Zoo maakt men zijn werk dubbel onsterfelijk door den glans der Kunst, dien het uitstraalt, en door den weldadigen levensgloed, dien het weer opwekt in het hart van dat volk dat men helpt opbeuren.”

“Die dubbele onsterfelijkheid wensch ik u toe!”

Staken wij hier het aanhalen der redevoeringen, welke bij deze blijde gebeurtenis werden uitgesproken. Indien wij hierbij wat lang stil zijn gebleven, was dit niet enkel om de beteekenis der algemeene hulde weer te geven, maar ook omdat zulks ons de namen van mannen in herinnering bracht, waaronder er zijn, die in hun leven, de gewichtigste diensten aan de volksbeschaving hebben bewezen, en nog meer, omdat hunne aanspraken gedachten en wenken bevatten, welke nog steeds vooruit te stellen zijn.

De plechtigheid in het lokaal der *Melomanen* was nu ten einde gelooopen. De stoet zette zich opnieuw in beweging, en in triomfantelijken tocht, trokken de talrijke deelnemers, bij wapperende vaandels en vlaggen, onder het spelen van blijde, opwekkende muziek, naar de woning van “den jongen van den schoenmaker”, in de Goudstraat.

Hier was de buurt gansch bevlagd en versierd en den geheelen avond werden er voor Van den Eeden’s woning door verschillende maatschappijen serenaden gebracht.

O! 't moet een heerlijke dag geweest zijn voor Jan's ouders, bij het zien van al die eerbewijzen, welke hun kind langs alle kanten aangeboden werden!

Vader Van den Eeden was zoodanig verheugd, dat hij op zijne beurt, de wijnflesch liet ontstoppen: "Eens weelde, is niet altijd armoede!" Hendrik Conscience en een paar bestuursleden der *Melomanen*, die den primus hadden vergezeld, namen de plaats aan de tafel en "de wijn van eere" werd rondgeschonken. In eene gemoedelijke aanspraak, wenschte Conscience de brave ouders geluk met den triomf van hun zoon, die, uit nederige werklieden geboren, thans als een held in de kunst in zijne geboortestad was ingehuldigd geworden en aan wie in de toekomst nog meerdere zegepralen te wachten stonden.

Een meisje bood Jan Van den Eeden, namens de bureu, een monsterbloemtuil aan en las het volgende gedicht, dat wij in de *Gazette van Gent* dier dagen aantreffen:

J ub'lend groet u 't Gentsche volk,
A ls laureaat, nu hoog geprezen!
N immer vond m' een beter tolk,
V oor de muziekkunst uitgelezen!
A anvaard dus, waarde zoon van Gent,
N iet enkel dezen tuil met bloemen,
D ien wij u bieden voor 't talent,
E ens grooten meesters, dien wij roemen.
N een, 't is de vreugd die ons ontstelt,
E en werkmanskind, door eigen streven
E en op het muzikale veld
D oor eigen kracht te zien verheven!
E en zoo verkreeg een Vlaamsch zoon,
N a grooter zwoegen, schooner loon!

Zoo eindigde de gelukkigste dag, dien Jan Van den Eeden en dezes ouders ooit mochten beleven, terwijl in het lokaal der *Melomanen*, tot ver in den nacht, men flink aan 't feesten ging ter eere van den jongen toondichter!

Eenige dagen later zond Jan Van den Eeden aan den pers den volgenden bedankingsbrief, dien wij hier, documentair stuk, laten volgen:

"Gent, den 1n Augusti 1869"

"Aan den heer Opsteller der "*Gazette van Gent*"

"MIJNHEER",

"Het is voor mij een zeer aangename plicht bij deze mijnen welgemeenden dank te betuigen voor uwe welwillende medewerking bij gelegenheid mijner terugkomst van den muziekprijskamp te Brussel.

“De dagbladders is de zuster en tevens de beschermster der schoone kunsten; zij moedigt hare jeugdige beoefenaars aan om krachtdadig op den ingeslagen weg voort te gaan, ten einde eenmaal tot den roem van het vaderland bij te dragen. Deze zending is voorwaar schoon.

“Mag ik U eerbiedig verzoeken, heer Opsteller, te gelijkertijd, bij middel van uw geëerd blad, mijne erkentelijkheid uit te drukken aan de geachte bewoners der straten, waarlangs de inhalingsstoet getrokken is, en er door hunne prachtige versieringen zooveel bijgedragen hebben tot opluistering van dat echt Vlaamsch feest.

“Gelief, mijnheer de Opsteller, op voorhand mijn vurigen dank en de verzekering mijns diepen eerbied aanvaarden.

JAN VAN DEN EEDEN.

Eene maand nadien werd te Brussel, in het hertogelijk paleis, in tegenwoordigheid van den graaf en de gravin van Vlaanderen, de bekroonde cantate *Faust's laatste nacht* door de *Melomanen* uitgevoerd.

Emiel CALLANT

Nota van de Redactie

Wij hebben sterk de indruk dat dit niet het einde is van dit artikel en een vervolg erop wellicht verschenen is in het volgend nummer van het “Zondagsblad”.

Mocht een van onze lezers daarover beschikken dan zouden wij zeer dankbaar zijn voor een fotocopie ervan.

NOTEN

(1) Twee zijner broeders zijn insgelijks de kunstbaan ingegaan; Gustaaf, sinds lang overleden, was een knap cellist en behoorde in die hoedanigheid geruimen tijd tot het orkest van den Grooten Schouwburg; zijn jongste broeder, Nikolaas, een onderscheiden kunstschilder, werd bestuurder der Academie van Teeken- en schilderkunst, te Namen.

(2) Van Mej. Goffaerts hebben wij geen spoor meer gevonden. Henry Warnots was in onze kinderjaren den geliefden lichten tenor in den Grooten Schouwburg van Gent; rond de jaren 1865-1867 was hij aan den Vlaamschen operatroep gehecht, die in den “Alhambra”, te Brussel, meermaals schitterende vertooningen gaf, onder meer, met *Ondina*, van Lortzing, *Isa*, van Peter Benoit, en vooral met *Frans Ackerman* en *Maria van Bourgondië*, beide van Karel Miry. In latere jaren werd Warnots bestuurder der Muziekschool van Schaarbeek benoemd. -Emiel Blauwaert, een der puikste barytons, die wij ooit hoorden, maakte inzonderheid naam door zijne medewerking aan oratorios en cantaten: *De Schelde*, *Lucifer*, *la Damnation de Faust*, en meer andere.

Als concertzanger werd hij niet minder geprezen, en door zijn optreden als tooneelzanger in de Vlaamsche Opera, te Antwerpen, behaalde hij welverdienden bijval. Hij trad, onder andere, op in *Liederik de rentmeester* en de *Zwarte Kapitein*, twee opera's van den Antwerpschen componist Jozef Mertens.

(3) Willem De Mol, geboren te Brussel, was een veelbelovend kunstenaar, die, helaas! al te vroegtijdig gestorven is. Hij was de toondichter van de overbekende en roerende melodie: *Ik ken een lied*, die nog immer in den mond van het volk blijft voortleven. In 1871 behaalde hij den Prijs van Rome, met de cantate *Colombus' droom*. Hij werd op het kerkhof van Laken begraven den 25 October 1874.

BIBLIOGRAFIE

Het gebeurt niet zo vaak dat een boek uitgegeven wordt èn door de Academia Press; èn het Liberaal Archief èn het AMSAB.

Dit is het geval voor **“Van Gent tot Genève. Louis Varlez. Een biografie.”** Het zou ons sterk verwonderen dat de naam Louis Varlez nog iets zou zeggen aan de Gentenaars, hij is immers al 72 jaar overleden, maar toch.

Het is dan ook een lovenswaardig initiatief van de uitgevers om zeer verdienstelijke maar vergeten figuren terug in de herinnering te brengen. En dit werd op een zeer uitgebreide manier gedaan door de historica Jasmien Van Daele. Louis Varlez werd geboren in 1868 en ging in 1885 Filosofie en Rechten studeren aan de U.L.B., maar behaalde zijn doctoraat in de Rechten aan de Universiteit alhier.

Hij installeerde zich als advocaat en werd Secretaris-Schatbewaarder van de “Société Libérale”. Hij werd Professor aan de Universiteit en als deel uitmakend van de gegoede burgerij had hij een comfortabel leventje kunnen leiden, maar deze sociaal bewogen man bekommerde zich om het miserabel lot van de arbeiders in de 19e eeuw en nam tal van initiatieven om daar meer rechtvaardigheid in te brengen. Men is nu vrijwel vergeten in welke penibele situatie een arbeider terecht kwam wanneer hij zonder werk viel en ineens geen inkomen meer had.

Als zo iets nu ondenkbaar geworden is, is dat o.m. te wijten aan de liberale Louis Varlez die kan omschreven worden als de “uitvinder van het stempelgeld”.

Zijn ideeën vonden ook weerklank in het buitenland. Hij werd een van de spilfiguren van de in 1910 in Parijs gestichte “Association Internationale pour la Lutte contre le Chômage.”

In 1920 verliet hij ons land om actief te zijn op internationaal gebied, aanvankelijk op het Secretariaat van de Volkerenbond, later op het Internationaal Arbeidsbureau dat fungeerde als permanent secretariaat van de “International Labour Organisation”.

Louis Varlez overleed in Genève op 20 oktober 1930.

De details over zijn leven en werk kunt u lezen op de 249 bladzijden van het

geïllustreerd boek dat een formaat heeft van grosso modo 16 X 24 cm. en 18,50 euro kost (746 fr.)

In juni jl. verscheen “**150 jaar Rijksmiddelbare School. 100 jaar Oud-Leerlingenbond.**”

Iets wat dus zeker mocht gevierd worden. De Rijksmiddelbare School was een begrip in onze stad en was bij de Gentenaars, die zich niets aantrokken van het geslacht van de Franse substantieven, beter bekend was als de “Ecole Moyen”.

Een zeer leesbaar boekje van 103 bladzijden. Het bevat buiten de historiek van de school en van de oud-leerlingenbond ook nog tal van oude herinneringen, o.m. van oud-leerlingen zoals Jacques Vandersichel, Rudolf Werthen, Armand Pien, Paul Van de Voorde.

Een 80-tal foto's illustreren dit boekje dat voor oud-leerlingen vanzelfsprekend een “must” is.

Formaat: 16 X 23,2 cm. Prijs: 10 Euro. (403 fr.)

Meer inlichtingen te bekomen op het nummer 09.225.12.18

Van de hand van heemkundige A. De Schepper (Evergem) verscheen een brochure van een 30-tal bladzijden over **Gustaaf Vigoureux**.

Velen zullen zich wellicht afvragen “Wie is dat nu weer?” Niet verwonderlijk want deze volksschrijver en vriend van Jean Ray is nu vrijwel totaal vergeten.

A. De Schepper heeft zich vastgebeten in dit onderwerp en publiceert nu al wat hij te weten is gekomen over deze man die in 1892 geboren werd, Handelswetenschappen studeerde aan de Universiteit, maar in 1914 gemobiliseerd werd.

Zwaar gewond bij de Slag van Sint-Margriet-Houthem werd hij krijgsgevangen genomen en belandde als invalide in Zwitserland bij een uitwisseling van krijgsgevangenen.

Hij schreef talrijke romans, schetsen, novellen en was een medewerker van bladen zoals “Ons Land” en “Het Strijdersblad”.

Hij stierf te Gent op 18 februari 1943.

Personen die in deze brochure geïntereiseerd zijn kunnen ze gratis bekomen bij de heer A. De Schepper - Eindeken 37 te 9940 Evergem. Tel. 09.253.81.57

VRAAG EN ANTWOORD

Mevrouw **Emilienne Deryn** schrijft ons het volgende:

“Omdat de foto van de molen van de familie De Ronne - Nieuwe Wandeling,

aan bod kwam in het boekje van 15 mei II. veronderstel ik dat er misschien ook iemand is die meer gegevens heeft over de familie De Ronne en hun beroepsactiviteiten.

Het zit zo: Auguste Deryn is de broer van mijn grootvader... en Auguste Deryn was gehuwd met Marie De Ronne (Nieuwe Wandeling). Beide personen zijn uiteraard jaren geleden overleden. Ik weet enkel dat Marie De Ronne ergens op kostschool zat... verder niks.”

Het zou haar veel genoeg doen moest iemand haar gegevens kunnen bezorgen over de familie De Ronne.

De heer **Frans (Marcel) De Bleecker** vraagt het volgende:

Weet iemand iets meer over

1. De socialistische harmonie “Vooruitzicht” (Gent-Muide)?

Op de vlag staat 1920 (misschien wel de stichtingsdatum)

2. Een werkersharmonie “Vrijheid door Broederschap” waarvan een optreden werd teruggevonden uit 1919.

Beide muziekmaatschappijen zullen wellicht verdwenen zijn vòòr Wereldoorlog II.

De heer **Dany Cuypers** zoekt de volledige tekst van een Gents liedje van rond de jaren 1950-1959 (?)

Een strofe begint met “Aan de zee daar is veel water
Maar daar is ook veel zand
‘k Kan zwemmen gelijk ne kater...

en het Refrein: Zeg, ben ik niet schuune
 ‘k Ben juist een platte buune
 Al mee mijne schuune majo
 ...
 ‘k Ben van de mode
 ‘t Zijn geen lappen en geen vodden
 En toch vind ik geen coco.

Antwoord van de heer **Daniël Van Ryssel** op de vraag van de heer Willy Van Cuyck betreffende de aanwezigheid van Pieter De Coninck te Meulestede op 12 Mei 1302:

“Op 12 mei dook dan een vermoedelijk ongeduldig geworden Pieter De Coninck op met vijftienhonderd gemeentenaren en honderd kruisboogschietters in Meulestede, ten noorden van Gent. Dat veroorzaakte grote opschudding in de stad. De baljuw verzamelde een legertje van poorters en leliaards en rukte op tegen de Bruggelingen. De Coninck liet hen echter melden dat hij niet

gekomen was om tegen hen te vechten, maar om te vragen of ze bereid waren samen te strijden.

Deen gelovede, dander ontseide
Dus geduret daer, sonder beide
Vander noen toter vespertijt”

Lodewijk van Veltem

“De ene wilde, de ander aarzelde. Dat duurde daar, tussen die twee, van in de vroege namiddag tot valavond.” De Bruggelingen keerden terug naar huis, ontgoocheld en zonder steun van de Gentenaars.”

Jan Frans Verbruggen en Rolf Falter: “1302 Opstand in Vlaanderen”, Tielt, 2002.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Herman Meirhaeghe** ontvingen wij een brochure getiteld “**Hoe Bodhidharma naar Gent kwam**”.

Wij deponeren deze brochure in het Documentatiecentrum.

Slechts weinig Gentenaars zullen weten dat er sedert meer dan 25 jaar een Zenbeweging bestaat in Gent. De eerste Zen-dojo werd in 1975 geopend in het vegetarisch restaurant “De Paddestoel” in de Guinardstraat. Wij denken het woord “dojo” best te kunnen vertalen als “meditatieruimte”.

Deze brochure geeft de historiek van deze beweging in Gent met zijn diverse, talrijke locaties. Ze is geïllustreerd, telt 59 bladzijden en heeft een formaat van 21 X 29,5 cm. Er zijn nog enkele exemplaren beschikbaar aan 10 Euro.

Geïnteresseerden kunnen zich wenden tot de heer Herman Meirhaeghe - A. Latourstraat 31 te 9050 Ledeberg. Tel. 09.231.38.49

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 28 Oktober 1923 schreef Alfons Van Werveke in “De Gazet van Gent” een artikeltje over

HET BIEZEKAPELLEKEN

Weinige steden bezitten aardige hoekjes als onze *Achter-Sikkel*. Net voor den voet van de hoofdkerk, in een blok logge Vlaamsche huizen, heeft de gids

mijn aandacht getrokken op een lief binnenplein met tuin, sierlijk groen, bestrooid met zand, omringd door een zuilengang van de XVe eeuw. Ziedaar wat Victor Hugo er van zei in 1837. Ja, thans is het niet meer hetzelfde: Het oud gebouw, dat het binnenplein van de straat afsloot, heeft weinige jaren na V. Hugo's bezoek, de plaats geruimd voor een modern huis, dat wij hebben zien slopen en dat niet vervangen werd.

Zooals het hoekje er nu uitziet, is het nog altijd een puik juweel. De gebouwen die den toegang der *Refugestraat* langs de Hoogpoort inlijsten, de *Groote* en de *Kleine Sikkel*, zijn in hun oorspronkelijke toestand van de XIIIe eeuw hersteld.

Geen pogingen mogen wij verwaarloozen om de omgeving van de *Achter-Sikkel* waardig te maken van dit meesterstuk. Het ontwerp bestaat om het *Biezekapelleken* te heropenen. Wij juichen dat toe en we wijden aan dat gebouwtje de kroniek van deze week.

De kapel van den heer Bieze maakt deel uit van den achtergrond van de *Refugestraat* als men van de *Hoogpoort* inkomt.

Reeds in de XVIe eeuw stond daar in een nis een beeld van de H. Maagd, dat door de voorbijgangers zeer werd vereerd. 21 Juli 1633 legde Johanna van Hoorde, weduwe van Jan van Haerde, vijf en negentig jaar oud, voor Schepenen van der Keure der Stad Gent de volgende getuigenis af:

“Geleden omtrent zestig jaren, in den tijd dat de prins van Oranje met zijn volk binnen de stad lag, staande in de deur van een huis der Ringessestraat (thans gedooide straat, die voorbij het beeld liep), heb ik een geweerschot gehoord. Met het volk gaande naar de plaats, waar het beeld van O.L. Vrouw stond in den muur van Mijnheer Jan Baptist de Rodoan, ridder heer van Bieze, heb ik aldaar dood ter aarde zien liggen een soldaat van den prins van Oranje. De bijstanders zeiden, dat hij, na schimpwoorden tegen O.L. Vrouw gesproken te hebben, geschoten had naar het beeld, hetzelfde geraakt op de wang, en dat de kogel was teruggesprongen op zijn borst, zoodat hij dood ter aarde viel. Op de wang van het beeld heb ik den indruk van den kogel gezien en ik meen dat er nog een spoor van te vinden is.” Deze verklaring werd door de schepenen opgeteekend en het stuk voorzien van hun tegenzegel; het bestaat nog. Sedert den tragischen dood van den soldaat, die men aanzag als een straf van de schimpwoorden tegen de H. Maagd uitgesproken; werd het beeld van de Ringessestraat meer en meer vereerd.

Weldra werd het geplaatst in een kleine kapel, door den eigenaar van den muur opgericht, en die daarom *Biezekapelleken* werd geheeten. Om de onderhoudskosten te dekken plaatste de eigenaar aan het hek een offerblok, waarin de voorbijgangers, als ze kaarsen voor het beeld ontstaken, eenig geld lieten glijden. In het midden van de XVIIe eeuw ontstond geschil tusschen den bisschop van Gent en den eigenaar, Karel Philip de Rodoan, ridder, heer van

Beerlegem, nopens het toezicht op de uitgaven. De zaak werd gepleit voor den Raad van Vlaanderen, die den eigenaar gebood de rekeningen aan den Bisschop te onderwerpen. Dit geschiedde voor het eerst 10 April 1658 en men stelde vast, dat er toen een batig slot was van 920 gulden 6 schellingen en 10 stuivers. De moeilijkheden en de gedingen tusschen den eigenaar van de kapel en de geestelijkheid waren verre van geëindigd. Ze duurden voort in de tweede helft van de XVIIe eeuw en zelfs in de eerste jaren van de XVIIIe, maar wij kunnen in geen bijzonderheden treden.

In de XVIIIe eeuw behoorde het *Biezekappelleken* aan Albert Frans van Potelsberghe, heer van Overdam. Ten jare 1724 vroeg hij aan de schepenen van der Keure te mogen "het cappelleken staende in syn huys end byvanck ter straete vercierien met een frontispitium." - "Schepenen consenteerden in het afbreken van het cappelleken ende het erbauwen van het selve in conformiteyt van de annexe modelle." Deze teekening is uit den bundel van het Archief verdwenen, maar de gevel zelve staat gelukkig nog recht. De rondbogige deuropening is ingelijst door twee komposietpilasters en gedekt met een boogfronton met een elliptisch venstertje, dat door de open voetlijst zakt en gesloten is met een teere ijzern vulling. Dit geveltje is een kenschetsend voorbeeld van dien mooien Louis-XIV-stijl, met zijn typisch lambrekijn en zijn symetrisch goed geordende versieringen, waarvan onze voorouders zooveel meesterwerken in Vlaanderen hebben nagelaten. Een vijftiental jaren geleden bekladden de aanplakkers het nog met hun vodden.

Dan werd dat vandanenwerk verboden.

Thans hebben eenige menschen het noodige bijeengebracht om de kapel te heropenen door het wegnemen van den baksteenmuur, die het hek heeft vervangen. Laat ons hopen, dat het smeedwerk goed in stijl zal zijn, opdat het aardig hoekje, met zijn omgeving van *Groote Kleine en Achter-Sikkel*, en zijn uitzicht op de hoofdkerk, mooier moge zijn dan thans.

A. VAN WERVEKE
